

בנק ישראל

החשבות ומערכות התשלומים והסליקה

דוחות כספיים לשנת 2018

זכויות היוצרים בפרסום זה שמורות לבנק ישראל.
הרוצה לצטט רשאי לעשות כן, בתנאי שיציין את המקור.

סדר ועיצוב: דפוס מאור וולך, ירושלים
מס' קטלוגי 103042
ISSN 1565-3250

תוכן

עמוד

5
6
8
9
11

הדוחות הכספיים

דוח רואה החשבון המבקר
מאזן
דוח רווח והפסד
דוח על השינויים בגירעון בהון
ביאורים לדוחות הכספיים

דברי הסבר לדוחות הכספיים

33
35
40

השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים
ניתוח השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים והגורמים להם
סעיפים נבחרים

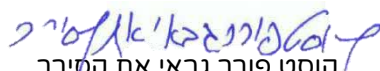
דוח רואה החשבון המבקר

לנגיד ולמועצה המנהלית של בנק ישראל

ביקרנו את המאזן המצורף של בנק ישראל (להלן - הבנק) לימים 31 בדצמבר 2018 ו- 2017 ואת דוח רווח והפסד והדוח על השינויים בגירעון בהון לכל אחת מהשנים שהסתיימו באותם תאריכים (להלן - הדוחות הכספיים) המופיעים בעמודים 6 עד 32. דוחות כספיים אלה הינם באחריות המועצה המנהלית, הנגיד, המנכ"ל ומנהלת מחלקת חשבות ומערכות תשלומים וסליקה של הבנק. אחריותנו היא לחוות דעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג - 1973. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצע במטרה להשיג מידה סבירה של בטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שיושמו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הנהלת הבנק וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, הדוחות הכספיים הנ"ל משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי של הבנק לימים 31 בדצמבר 2018 ו- 2017 ואת תוצאות פעולותיו והשינויים בגירעון בהון של הבנק לכל אחת מהשנים שהסתיימו באותם תאריכים, בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP) בהתאמה לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כמפורט בבאור א'2.

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון

ירושלים,
14 במארס, 2019

מאזן

ליום 31 בדצמבר			ביאור	
2017	2018			
מיליוני שקלים חדשים				
				נכסים
				נכסים במטבע חוץ
				נכסים במטבע חוץ בחו"ל
89,071	122,635			חשבונות עובר ושב
18,458	5,185			פיקדונות לזמן קצר
279,768	297,804			ניירות ערך סחירים
57	84			ניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר
361	1,772			מכשירים פיננסיים נגזרים
1,151	-			נכסים אחרים
5,284	6,575	3		קרן המטבע הבין-לאומית
394,150	434,055			סך כל הנכסים במטבע חוץ בחו"ל
				נכסים אחרים במטבע חוץ
115	124	4		אשראי לממשלה
394,265	434,179			סך כל הנכסים במטבע חוץ
				נכסים במטבע מקומי
6,386	4,369	5		ניירות ערך סחירים
462	670	6		רכוש קבוע ונכסים בלתי מוחשיים
381	371	7		נכסים אחרים
7,229	5,410			סך כל הנכסים במטבע מקומי
401,494	439,589			סך הכול

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	ביאור
מיליוני שקלים חדשים		
82,202	85,869	8
2,136	632	
202	1,356	
2,338	1,988	
7,540	10,268	9
724	672	10
4,483	4,767	11
12,747	15,707	
15,085	17,695	
19,394	16,023	9
234,478	229,744	10
91,945	107,868	12
7,149	6,676	13
352,966	360,311	
450,253	463,875	
13,494	32,680	14
3,985	3,985	15
(66,238)	(60,951)	
(62,253)	(56,966)	
401,494	439,589	

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

עיריית מנדלסון
מנהלת מחלקת החשבונות
ומערכות התשלומים והסליקה

חזי כאלו
מנכ"ל הבנק

פרופ' יהושע (שוקי) שמר
יו"ר המועצה המינהלית

פרופ' אמיר ירון
נגיד הבנק

14 במארס 2019

דוח רווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
2017	2018	ביאור		
מיליוני שקלים חדשים				
3,668	5,619	17	הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו	
330	454	18	הכנסות ריבית מהממשלה	
3,998	6,073		סך כל הכנסות הריבית	
315	368	19	הוצאות ריבית לתאגידים בנקאיים ולציבור	
315	333	20	הוצאות ריבית לממשלה	
98	119	21	הוצאות ריבית אחרות	
728	820		סך כל הוצאות הריבית	
3,270	5,253		הכנסות הריבית, נטו	
2,474	873	22	הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו	
(5,578)	95		הכנסות (הוצאות) מהפרשי שערים	
26	40	23	הוצאות שונות, נטו	
140	6,181		רווח מפעולות פיננסיות	
182	177		הוצאות על הדפסת כסף וטביעת מעות	
689	712	24	הוצאות הנהלה וכלליות	
57	5	25	הוצאות אחרות	
(788)	5,287		רווח (הפסד) השנה	

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוח על השינויים בגירעון בהון

סך הכול	יתרת הפסד	הון הבנק וקרן שמורה	
מיליוני שקלים חדשים			
(61,465)	(65,450)	3,985	יתרה ליום 1 בינואר 2017
(788)	(788)	-	הפסד לשנה
(62,253)	(66,238)	3,985	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
5,287	5,287	-	רווח לשנה
(56,966)	(60,951)	3,985	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

הביאורים לדוחות הכספיים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

ביאורים לדוחות הכספיים

ביאור 1 | כללי

א. תיאור כללי של הבנק

בנק ישראל (להלן - "הבנק") הוא הבנק המרכזי של מדינת ישראל. הבנק נוסד בשנת 1954, מושבו בירושלים, והוא פועל בשני סניפים נוספים בתל אביב. הבנק פועל בהתאם לחוק בנק ישראל, התש"ע – 2010 (להלן: "החוק"), והוא עצמאי בבחירת פעולותיו ובהפעלת סמכויותיו לשם השגת מטרותיו ומילוי תפקידיו שנקבעו בחוק. לבנק ועדה מוניתרית ומועצה מנהלית ובראשו עומד נגיד.

מטרותיו של הבנק על פי החוק הן: לנהל את המדיניות המוניתרית; להחזיק את יתרות מטבע החוץ של המדינה ולנהלן; לתמוך בפעילות הסדירה של שוק מטבע החוץ בישראל; לשמש בנקאי של הממשלה; להסדיר את מערכות התשלומים והסליקה במשק במטרה להבטיח את יעילותן ויציבותן; להנפיק מטבע; להסדיר את מערכת המזומנים במשק ולכוונה; לקיים את הפיקוח וההסדרה של מערכת הבנקאות.

ב. הגדרות

בדוחות כספיים אלה:

1. **הבנק** – בנק ישראל.
2. **מדד** – מדד המחירים לצרכן שמפרסמת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בישראל או כל מדד רלוונטי אחר להצמדה.
3. **סכום מותאם** – סכום נומינלי היסטורי, שהותאם למדד בגין חודש דצמבר 2003, בהתאם להוראות גילויי דעת 23 ו-36 של לשכת רואי החשבון בישראל.
4. **סכום מדווח או עלות** – סכום המותאם למועד המעבר (31 בדצמבר 2003), בתוספת סכומים בערכים נומינליים שנוספו לאחר מועד המעבר ובניכוי סכומים שנגרעו לאחר מועד המעבר.
5. **עלות מותאמת** – העלות המותאמת של איגרות החוב היא ערכם הנקוב בתוספת הריבית שנצברה ויתרת הפרמיה או הניכיון שטרם הופחתה. הפרמיה או הניכיון מופחתים על פני התקופה שממועד רכישת איגרת החוב ועד למועד פדיונה בשיטת הריבית האפקטיבית.
6. **דיווח כספי נומינלי** – דיווח כספי המבוסס על סכומים מדווחים.
7. **שווי הוגן** – הסכום שבו ניתן להחליף נכס או לסלק התחייבות בעסקה בתום לב בין קונה מרצון לבין מוכר מרצון, הפועלים באופן מושכל.

ביאור 2 | עיקרי המדיניות החשבונאית

עיקרי המדיניות החשבונאית שיושמו בעריכת הדוחות הכספיים באופן עקבי הם כדלקמן:

א. בסיס הדיווח והמדידה של הדוחות הכספיים

1. עקרונות הדיווח הכספי

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP) תוך התאמתם לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כפי שמקובל גם בבנקים מרכזיים אחרים. הדוחות הכספיים מוצגים על פי מבנה המותאם לבנקים מרכזיים. הנושאים העיקריים, שהוצגו בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים בבנקים מרכזיים אחרים, הם:

- א. חשבונות שיערוך – כמפורט להלן בסעיף ט'.
- ב. דוח על תזרימי המזומנים – כמפורט להלן בסעיף י"ז.

2. בסיס המדידה

א. מאזן:

1. השקעות בניירות ערך סחירים מוצגות לפי שוויין ההוגן.
2. השקעות בעסקות המרה בין מטבעות שונים מוצגות לפי עלותן בתוספת יתרת פרמיה או ניכיון מופחתת, אם ישנה.
3. פריטים כספיים מוצגים במאזן בערכים נומינליים לתאריך המאזן.
4. פריטים לא-כספיים (רכוש קבוע, נכסים בלתי מוחשיים והשקעות המוצגות על פי העלות) מוצגים בסכומים מדווחים ואינם מייצגים בהכרח את שווי המימוש או את השווי הכלכלי העדכני.

ב. דוח רווח והפסד:

1. הכנסות והוצאות הנובעות מפריטים לא-כספיים (כגון פחת, הוצאות והכנסות מראש), או מהפרשות הכלולות במאזן, נגזרות מהתנועה בין הסכום המדווח ביתרת הפתיחה לבין הסכום המדווח ביתרת הסגירה.
2. יתר רכיבי דוח הרווח וההפסד (כגון הכנסות הריבית והוצאות הריבית) מוצגים בערכים נומינליים.

ג. דוח על השינויים בגירעון בהון:

נתוני הון הבנק והקרן השמורה מוצגים בדוחות הכספיים של הבנק בסכומים מדווחים. (ראו ביאור 15).

ב. ניירות ערך סחירים

1. ניירות ערך סחירים במטבע חוץ

א. איגרות חוב

איגרות החוב מוצגות במאזן לפי שוויין ההוגן לתאריך המאזן. השווי ההוגן של איגרות חוב שיש להן מחיר מצוטט מתבסס על מחירי השוק בשוק פעיל. איגרות החוב שאין להן ציטוט משוערכות על פי נתונים המתקבלים ממקורות חיצוניים. ההפרש שבין העלות המקורית של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, לגבי כל נייר ערך, נזקף לדוח הרווח וההפסד. ההפרש שבין השווי ההוגן של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, וכן הפרשי ההצמדה למדד המתפרסם בחו"ל שנצברו על הקרן וטרם מומשו, לגבי כל איגרת חוב בנפרד, נזקפים לחשבונות השיערוך במאזן. הכנסות הריבית והפחתות הפרמיה או הניכיון וכן הפרשי הצמדה ממומשים מוצגים בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו". רווחים או הפסדים ממימוש איגרות חוב נזקפים לדוח הרווח וההפסד ומוצגים בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו". יתרת ההפסד הלא-ממומש בסוף השנה, המחושבת לגבי כל איגרת חוב בנפרד, נזקפת לדוח הרווח וההפסד ומוצגת בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו".

ב. מניות

המניות מוצגות במאזן לפי שוויין ההוגן לתאריך המאזן. ההפרש שבין השווי ההוגן של המניות לבין עלותן, המחושב ברמת התיק, נזקף לחשבונות השיערוך במאזן. רווחים או הפסדים ממימוש מניות והכנסות מדיווידנד נזקפים לדוח הרווח וההפסד ומוצגים בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו". יתרת ההפסד הלא-ממומש בסוף השנה, המחושבת על תיקי מניות עוקבי אינדקס בניהול חיצוני מחושבת ברמת התיק, נזקפת לדוח הרווח וההפסד ומוצגת בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו".

2. ניירות ערך סחירים במטבע מקומי

איגרות חוב ממשלתיות סחירות במטבע מקומי מוצגות במאזן לפי שוויין ההוגן לתאריך המאזן. ההפרש שבין העלות המקורית של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת - נזקף לדוח הרווח וההפסד. ההפרש שבין השווי ההוגן של איגרות החוב לבין עלותן המותאמת, וכן הפרשי הצמדה למדד שנצברו על הקרן וטרם מומשו, נזקפים לחשבונות השיערוך במאזן. הכנסות הריבית, הפחתות הפרמיה או הניכיון וההכנסות מהצמדה ממומשת מוצגות בסעיף "הכנסות ריבית מהממשלה". יתרת ההפסד הלא-ממומש בסוף השנה, המחושבת לגבי כל איגרת חוב בנפרד, נזקפת לדוח הרווח וההפסד ומוצגת בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו".

ג. מכשירים פיננסיים

הבנק משתמש במכשירים פיננסיים בפעילותו בתחום המוניטרי ובתחום מטבע החוץ, בישראל ומחוץ לישראל.

1. מכשירים פיננסיים בפעילות מחוץ לישראל:

א. עסקות מכר חוזר (Reverse Repurchase Agreements – R. Repo) ועסקות רכש

חוזר (Repurchase Agreements – Repo) –

עסקות מכר חוזר (R. Repo) מטופלות כחוב מובטח ומוצגות בסעיף "ניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר". ניירות ערך שנרכשו במסגרת זו אינם מוצגים במאזן.

עסקות רכש חוזר (Repo) מורכבות ממכירת ניירות ערך בכפיפות להסכם בדבר רכישתם בעתיד ומטופלות כחוב מובטח, ולפיכך ניירות הערך שנמכרו במסגרת זו לא נגרעים מנכסי הבנק. ההתחייבות לרכישת ניירות הערך כלולה בסעיף "ניירות ערך שנמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר".

בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו".

ב. עסקות המרה בין מטבעות חוץ – עסקות החלף (Currency Swaps), עסקאות

עתידיות (Forwards) ועסקות המרה (Spots) – כלולות במאזן החל ממועד קשירתן לפי סכום ההפרש שבין קבלת מטבע חוץ למסירת מטבע חוץ בעתיד, בתוספת יתרת הפרמיה שלא הופחתה, אם קיימת, ומוצגות במאזן בסעיף "מכשירים פיננסיים נגזרים". בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו".

כנגד חלק מהעסקאות האמורות הבנק משלם או מקבל ביטחונות, אשר מוצגים בסעיף "נכסים אחרים" במטבע חוץ בחו"ל או בסעיף "התחייבויות אחרות" במטבע חוץ לחו"ל. הריבית המתקבלת או משולמת בגין ביטחונות אלו מוצגת בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו" – מפיקדונות לזמן קצר.

ג. עסקאות עתידיות (Futures) – שוויים ההוגן של החוזים העתידיים לתאריך המאזן

מוצג בביאור 16 – "התקשרויות, מכשירים פיננסיים והתחייבויות תלויות". בדוח הרווח וההפסד נרשם השינוי בשער החוזים בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו". ביטחונות המופקדים כנגד העסקאות מוצגים בסעיף "חשבונות עובר ושב".

2. מכשירים פיננסיים בפעילות בישראל:

עסקות המרה שקל/דולר (Spots ו- Forwards) – קבלת דולרים בעתיד בניכוי מסירת שקלים בעתיד בתוספת יתרת הפרמיה או הניכיון שלא הופחתה, אם קיימת. העסקאות מוצגות במאזן נטו בסעיף "נכסים אחרים" או "התחייבויות אחרות" במטבע מקומי. בדוח הרווח וההפסד מוצגות תוצאות העסקאות בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו".

ד. מוסדות כספיים בין-לאומיים

1. **קרן המטבע הבין-לאומית (International Monetary Fund - IMF)** – היתרות בקרן המטבע הבין-לאומית (להלן – הקרן) מנוהלות במטבע SDR ומוצגות בשקלים חדשים לפי השערים היציגים שפרסם בנק ישראל לתאריך המאזן. הכנסות הריבית בגין מוצגות בדוח הרווח וההפסד בסעיף "הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו". ההתחייבות לקרן בגין זכויות משיכה מיוחדות שהוקצו מוצגת בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות". הוצאות הריבית בגין מוצגות בדוח הרווח וההפסד בסעיף "הוצאות ריבית אחרות".
2. **הבנק להסדרי סליקה בין-לאומיים (Bank for International Settlements – BIS)** – ההשתתפות של בנק ישראל בבנק להסדרי סליקה בין-לאומיים מוצגת בסעיף "נכסים אחרים" במטבע מקומי לפי העלות במטבע ההשתתפות, מתורגמת לשער החליפין במועד העסקה, בהתאמות הנדרשות לדיווח בערכים מדווחים.

ה. רכוש קבוע ונכסים בלתי מוחשיים

1. פריטי הרכוש הקבוע והנכסים הבלתי מוחשיים מוצגים לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות בניכוי הפחת שנצבר והפסדים מירידת ערך.
2. שיפורים ושכלולים נזקפים לעלות הנכסים ומופחתים לאורך כל תקופת חייהם השימושיים, ואילו הוצאות אחזקה ותיקונים נזקפות לדוח הרווח וההפסד עם התהוותן.
3. הפחת מחושב לפי שיטת הקו הישר, על בסיס משך השימוש המשוער בנכסים:
 - מבנים – 50 עד 67 שנים;
 - כלי רכב – 6.5 שנים;
 - מחשבים – 4 שנים;
 - ציוד וריהוט – 10 שנים;
 - תוכנות – 4 שנים.

ו. שטרי כסף ומעות במחזור

שטרי כסף ומעות במחזור שהבנק הנפיק מבטאים את התחייבותו כלפי המחזיקים בהם. ההתחייבות מוצגת במאזן הבנק לפי הערך הנקוב.

ז. מק"ם

יתרת המק"ם (מילווה קצר המועד) המוצגת במאזן הבנק מבטאת את מחיר הפדיון של המילווה שבידי הציבור, בניכוי יתרת הניכיון שטרם הופחתה. מק"ם שנמכר מהממשלה לבנק ישראל אך טרם נמכר לציבור אינו כלול ביתרת המק"ם.

המק"ם מונפק לתקופה של עד שנה. סכום הניכיון הוא ההפרש בין מחיר הפדיון של המילווה לבין התמורה ממכירתו לציבור.

הניכיון מופחת על פני התקופה שממועד הנפקת המק"ם ועד למועד פדיונו.

הוצאות הפחתת הניכיון בגין יתרת המילווה שבידי הציבור מוצגות בדוח הרווח וההפסד בסעיף "הוצאות ריבית לתאגידים בנקאיים ולציבור".

ח. התחייבויות בגין זכויות עובדים

בגין כל ההתחייבויות הקשורות ליחסי עובד-מעביד ישנן עתודות מתאימות על פי דין, הסכם, נוהג וציפיות ההנהלה.

ההתחייבות בגין הטבות לעובדים ולגמלאים (למעט התחייבויות לזמן קצר) נמדדות לפי שיטת "יחידת זכאות חזויה" ומחושבת על ידי אקטואר מומחה בשיטת הערכה של ההטבות הנצברות ובהתחשב בהסתברויות על בסיס ניסיון העבר. שיעור ההיוון של העתודות מבוסס על עקום הריבית של איגרות חוב ממשלתיות בישראל. שיעור עליית השכר בעתיד מוערך על ידי ההנהלה על בסיס ניסיון העבר ושיעורי תמורתה ולוחות דמוגרפיים אחרים, שמפרסמת רשות שוק ההון, הביטוח והחיסכון במשרד האוצר לקרנות הפנסיה.

עלות השירות ועלות הריבית בגין ההתחייבות מיוחסות להוצאות בגין הטבות לעובדים ולגמלאים. שינויים בערך של ההתחייבות הנובעים מן הפער בין הניסיון בפועל לזה המשוער, או משינוי בהנחה אקטוארית, הם רווחים או הפסדים אקטואריים לא ממומשים, ואשר נזקפים לחשבונות השיערוך כ"רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים". זאת למעט מקרה של הטבות שצפוי כי תנוצלנה במהלך תקופת ההעסקה; השינויים האקטואריים בגין נזקפים לדוח הרווח וההפסד.

התחייבויות בגין זכויות עובדים מוצגות בסעיף "התחייבויות אחרות" במטבע מקומי.

ט. חשבונות שיערוך

להלן סוגי חשבונות שיערוך:

1. חשבונות שיערוך הכוללים רווחים לא-ממומשים מהפרשי שער על היתרות הנקובות במטבע חוץ, רווחים לא-ממומשים בגין הצמדה למדד ושיערוך של ניירות ערך סחירים במטבע חוץ ובמטבע מקומי לשוויים ההוגן.
חשבונות שיערוך אלה מנוהלים בנפרד לכל פריט (מטבע, נייר ערך) ומועברים לדוח הרווח וההפסד בעת מימוש אותו פריט או חלק ממנו. אין קיזוז בין סוגי פריטים שונים.
חשבונות השיערוך בגין תיקים עוקבי אינדקס בניהול חיצוני מנוהלים ברמת התיק.
יתרת ההפסד בחשבונות השיערוך לגבי כל פריט (מטבע, נייר ערך), הנובעת מהפרשי מחירים בניירות ערך סחירים במטבע חוץ ובמטבע מקומי, מהפרשי שערים ביתרות הנקובות במטבע חוץ ומהפרשי הצמדה למדד, מועברת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד. (ראו גם סעיף י' להלן).
2. חשבון שיערוך הכולל רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים לאחר סיום ההעסקה ולגמלאים. אם נצברו הפסדים אקטואריים לסוף השנה, יתרת החשבון תהיה שלילית.

י. הכרה בהכנסה

הכנסות והוצאות נזקפות לרווח וההפסד על בסיס צבירה.
רווחים או הפסדים ממומשים הנובעים מיתרות הנקובות במטבע חוץ ומניירות ערך במטבע מקומי ובמטבע חוץ מועברים לדוח הרווח וההפסד. רווחים או הפסדים אלו מחושבים על בסיס העלות הממוצעת של היתרות באותו הנכס.
רווחים לא-ממומשים אינם מועברים לדוח הרווח וההפסד, אלא נזקפים במאזן לסעיף "חשבונות שיערוך".
הפסדים לא-ממומשים מועברים לדוח הרווח וההפסד, לאחר קיזוז רווחים שלא מומשו באותו הנכס. הפסדים אלו נובעים מהפער בין העלות הממוצעת של נכס לבין השווי ההוגן שלו.
הפסדים לא-ממומשים מניירות ערך סחירים במטבע חוץ, מניירות ערך סחירים במטבע מקומי או ממטבע חוץ מסוים לא מקוזזים כנגד רווח לא ממומש מניירות ערך או ממטבעות חוץ אחרים.
הפסדים שהוכרו בדוח הרווח וההפסד לא יקוזזו כנגד רווחים לא-ממומשים שייצברו בעתיד.

יא. מטבע הצנה

הדוחות הכספיים מוצגים בשקלים חדשים ומעוגלים למיליון הקרוב, למעט אם צוין אחרת. הנכסים וההתחייבויות הנקובים במטבע חוץ, או צמודים למטבע חוץ, מוצגים בשקלים חדשים לפי שערי החליפין היציגים שפרסם בנק ישראל לתאריך המאזן. ההכנסות וההוצאות במטבע חוץ כלולות בדוח הרווח וההפסד לפי שערי החליפין היציגים ששררו ביום הערך של ביצוע כל פעולה. הפרשי שער מהתאמת הנכסים וההתחייבויות עקב שינויים בשערי החליפין כוללים הפרשי שערים ממומשים ולא-ממומשים. רווחים או הפסדים מהפרשי שער ממומשים נזקפים לדוח הרווח וההפסד. הפרשי שערים לא-ממומשים נזקפים לחשבונות השיערוך במאזן לגבי כל מטבע חוץ בנפרד. יתרת הפסד בחשבונות השיערוך לסוף השנה מועברת לדוח הרווח וההפסד, ולא תקוזז בעתיד מהרווחים הלא-ממומשים. הפסדים לא-ממומשים במטבע אחד אינם מקוזזים כנגד רווחים לא-ממומשים במטבע אחר. להלן נתונים על שערי החליפין של השקל מול מספר מטבעות עיקריים:

שיעור השינוי		ליום 31 בדצמבר			
2017	2018	2016	2017	2018	
אחוזים		שקלים חדשים			
(9.8)	8.1	3.8450	3.4670	3.7480	דולר ארצות הברית
2.7	3.3	4.0438	4.1526	4.2916	אירו
(0.9)	2.4	4.7252	4.6819	4.7934	לירה שטרלינג
(4.5)	6.2	5.1689	4.9374	5.2446	זכויות משיכה מיוחדות (SDR) ¹

¹שער ה-SDR מפורסם על ידי קרן המטבע הבין-לאומית ונקבע לפי סל משוקלל של חמישה מטבעות – דולר ארצות הברית, אירו, יין יפני, לירה שטרלינג ויואן סיני.

יב. הצמדה

נכסים והתחייבויות הצמודים למדד מוצגים לפי תנאי ההצמדה שנקבעו לגבי כל יתרה. להלן נתונים על מדד המחירים לצרכן בישראל (על בסיס ממוצע 2016):

שיעור השינוי		ליום 31 בדצמבר			
2017	2018	2016	2017	2018	
אחוזים		נקודות			
0.3	1.2	100.0	100.3	101.5	לחודש נובמבר
0.4	0.8	100.0	100.4	101.2	לחודש דצמבר

יג. שיעורי ריבית

חלק מהריביות הנגבות או משולמות על ידי בנק ישראל, מבוססות על ריבית בנק ישראל או על הריבית הבסיסית (prime).
להלן נתונים על שיעורי הריביות:

ליום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	
אחוזים			
0.10	0.10	0.25	ריבית בנק ישראל
1.60	1.60	1.75	ריבית בסיסית (Prime)

יד. ירידת ערך נכסים

הבנק מיישם את תקן חשבונאות מס' 15 (מתקן) בדבר ירידת ערך של נכסים (להלן – התקן). התקן קובע נהלים שעל הבנק ליישם כדי להבטיח שנכסיו במאזן (אשר עליהם חל התקן) לא יוצגו בסכום העולה על הסכום בר-ההשבה שלהם, שהוא הגבוה מבין השווי ההוגן בניכוי עלויות המכירה לבין שווי השימוש (הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לנכס מהשימוש בנכס וממימושו).

התקן חל על כל הנכסים במאזן, למעט נכסים כספיים. כן קובע התקן את כללי ההצגה והגילוי לגבי נכסים שערכם ירד. כאשר ערכו של נכס במאזן עולה על הסכום בר-ההשבה שלו, הבנק מכיר בהפסד מירידת הערך בגובה הפער שבין ערכו של הנכס בספרים לסכום בר-ההשבה שלו. הפסד שהוכר כאמור יבוטל רק אם חלו שינויים באומדנים ששימשו בקביעת הסכום בר-ההשבה של הנכס מהמועד שבו הוכר ההפסד האחרון מירידת ערך.

טו. השימוש באומדנים

בעת עריכת הדוחות הכספיים נדרשת הנהלת הבנק להסתייע באומדנים, הערכות והפעלת שיקול דעת לגבי עסקאות או נושאים שהשפעתם הסופית על הדוחות הכספיים אינה ניתנת לקביעה מדויקת. אף שהאומדנים או הערכות מתבססים על מיטב שיקול הדעת של ההנהלה, ההשפעה הסופית של עסקאות או נושאים כאמור עלולה להיות שונה מזו של האומדנים או של הערכות לגביהם.

טז. קיזוז נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות

נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות מוצגים במאזן בסכום נטו רק כאשר יש לבנק זכות חוקית לקיזוז, הניתנת לאכיפה, וכן כאשר יש כוונה לפרוע את הנכס וההתחייבות על בסיס נטו או לממש את הנכס ולפרוע את ההתחייבות בו-זמנית.

יז. דוח על תזרימי מזומנים

דוחות כספיים אלה אינם כוללים דוח על תזרימי מזומנים, מאחר שאינם מוסיפים מידע משמעותי מעבר למופיע בדוחות הכספיים; זאת גם בהתאם למקובל בחלק מהבנקים המרכזיים בעולם.

יח. מיסים

על פי חוק בנק ישראל התש"ע-2010 לעניין תשלום מיסים, אגרות ותשלומי חובה אחרים דין הבנק כדין המדינה. אשר למיסוי השקעותיו של הבנק בעולם – הבנק פטור ממס בגין ניירות ערך זרים על מרבית השקעותיו.

ביאור 3 | קרן המטבע הבין-לאומית

ליום 31 בדצמבר		ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	2017	2018	
מיליוני SDR		מיליוני שקלים חדשים		
1,921	1,921	9,484	10,076	המכסה בקרן המטבע הבין-לאומית
(1,764)	(1,649)	(8,708)	(8,648)	בניכוי ההתחייבות בגין המכסה
157	272	776	1,428	Reserve Tranche
38	29	186	151	הלוואות NAB
875	953	4,322	4,996	זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)
1,070	1,254	5,284	6,575	סך כל היתרה בקרן המטבע הבין-לאומית ¹

¹היתרות נושאות ריבית בהתאם לתנאי הקרן.

א. השתתפות מדינת ישראל בקרן המטבע הבין-לאומית

לכל מדינה החברה בקרן המטבע הבין-לאומית יש מכסה (Quota) להשתתפות בהון הקרן, הנקובה במטבע SDR. חלק מהמכסה, המשולם במזומן (Reserve Tranche), מועבר לקרן במטבע חוץ וניתן למשיכה על ידי המדינה, וחלקה האחר מופקד בבנק המרכזי של המדינה בפקדונות ובשטרות צמודים ל-SDR.

מדינת ישראל משולבת בתוכנית העסקאות הפיננסיות של הקרן (Financial Transaction Plan). במסגרת התוכנית נקבע מנגנון שבאמצעותו מדינה החברה בקרן יכולה להחליף עמה SDR או מטבע זר תמורת המטבע המקומי שלה, ומדינה אחרת מתבקשת לבצע החלפה נגדית. ביצוע פעולות במסגרת תוכנית זו משנה את הרכב המכסה בין חלקה המשולם במזומן (Reserve Tranche) לבין חלקה האחר, הכולל פיקדונות ושטרות המופקדים בבנק המרכזי (התחייבות בגין המכסה).

ב. הלוואות NAB

מדינת ישראל משולבת בהסדר של הקרן בשם NAB (New Arrangements to Borrow). על פי ההסדר מדינות, וביניהן ישראל, מעמידות לקרן קו אשראי, ובמסגרתו ניתנות הלוואות שמועד פירעונן הוא כעבור עשר שנים. בהתאם להסדר יש אפשרות שההלוואות יוחזרו למדינות, על פי בקשתן, במועד מוקדם יותר – במקרה שהן תזדקקנה לכספים אלו. תקרת קו האשראי שהבנק מעמיד לשימוש הקרן עומדת על 340 מיליוני SDR (1,783 מיליוני שקלים חדשים).

ג. זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)

היתרה כוללת זכויות משיכה מיוחדות שקרן המטבע הבין-לאומית הקצתה למדינת ישראל. כנגד הקצאות אלו יש לבנק ישראל התחייבות כלפי הקרן, ללא מועד פירעון, וזו מוצגת בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות".

המדינה אינה חייבת להחזיק את כל זכויות המשיכה המיוחדות שהוקצו לה. ישראל משולבת בתוכנית נוספת של קרן המטבע, "הסכם התנדבותי לרכישה ומכירה של זכויות משיכה מיוחדות" (Voluntary arrangement for the purchase and sale of SDRs). במסגרת תוכנית זו מדינת ישראל מתבקשת למכור או לקנות SDR ממדינות החברות בקרן, על פי הנחיות הקרן. פעולות אלו נרשמות ביתרת "זכויות משיכה מיוחדות (SDRs)". הקרן הקצתה למדינת ישראל זכויות משיכה מיוחדות בסך של כ-884 מיליון SDR. על פי "הסכם ההתנדבותי לרכישה ומכירה של זכויות משיכה מיוחדות" החזקות ה-SDR של ישראל יהיו בטווח שבין 50 אחוזים מסך ה-SDR שהקרן הקצתה לישראל, לבין מקסימום של 145 אחוזים מההקצאה. הקרן התחייבה להתייעץ עם הבנק לפני כל בקשה לקנייה או מכירה של SDR במסגרת התוכנית.

ביאור 4 | אשראי לממשלה

הסעיף כולל אשראי שניתן לממשלת ישראל לצורך השקעה משותפת עם ממשלת ארצות הברית בקרנות דו-לאומיות למחקר, לפיתוח תעשייתי ולמדע. כספי הקרנות הופקדו על ידי הקרנות כפיקדונות בבנק ישראל ומוצגים במאזן במסגרת ההתחייבויות האחרות במטבע חוץ בסעיף "קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות". האשראי ופיקדונות הקרן נושאים ריבית קבועה בשיעור של 4% עד 4.125% צמודה למדד, או ריבית על בסיס הליבור.

ביאור 5 | ניירות ערך סחירים

הסעיף כולל איגרות חוב ממשלתיות סחירות במטבע מקומי, הצמודות למדד המחירים לצרכן הידוע בתאריך המאזן וכן איגרות חוב ממשלתיות סחירות לא-צמודות. איגרות החוב מוצגות לפי שווין ההוגן.

ביאור 6 | רכוש קבוע ונכסים בלתי מוחשיים

סך הכול	ציוד וריהוט, מחשבים, תוכנות וכלי רכב	קרקע ומבנים ¹	
מיליוני שקלים חדשים			
עלות:			
823	444	379	יתרה ליום 1 בינואר 2018
255	172	83	תוספות
(3)	(3)	-	גריעות
1,075	613	462	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
פחת שנצבר:			
361	282	79	יתרה ליום 1 בינואר 2018
45	36	9	תוספות
(1)	(1)	-	גריעות
405	317	88	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
670	296	374	יתרה מופחתת ליום 31 בדצמבר 2018
462	162	300	יתרה מופחתת ליום 31 בדצמבר 2017

¹ עלותה של הקרקע בקריה בירושלים והעלות המופחתת של המבנים שעליה ליום 31 בדצמבר 2018 מסתכמות לסך של כ- 340 מיליוני שקלים חדשים (ליום 31 בדצמבר 2017 כ- 265 מיליוני שקלים חדשים). נכון לתאריך הדוח, הבנק איננו רשום כחוכר במגרשי הבנק. החכירה פקעה ביום 30 ביוני 2016. החל ממועד זה הבנק פועל מול רשות מקרקעי ישראל לצורך חידוש החכירה. בהתאם לכך הבנק עשוי להידרש לשלם דמי חכירה בעת חידושה.

ביאור 7 | נכסים אחרים

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
282	282	השקעה במניות ה-BIS
73	67	הלוואות לעובדים
26	22	חייבים שונים
381	371	סך כל הנכסים האחרים

ביאור 8 | שטרי כסף ומעות במחזור

ליום 31 בדצמבר 2017		ליום 31 בדצמבר 2018		
שקלים חדשים	הכמות	שקלים חדשים	הכמות	
מיליונים		מיליונים		
971	48.53	953	47.66	עשרים שקלים חדשים
3,363	67.26	3,127	62.54	חמישים שקלים חדשים
17,337	173.37	16,176	161.76	מאה שקלים חדשים
58,185	290.92	63,176	315.88	מאתיים שקלים חדשים
2,339		2,429		מעות במחזור
2		2		אחר ¹
5		6		שטרות ומעות זיכרון
82,202		85,869		סך כל שטרי הכסף והמעות במחזור

¹פריטי מטבע מיוחדים הנמצאים במחזור.

ביאור 9 | פיקדונות הממשלה

פיקדונות הממשלה מורכבים מיתרות במטבע מקומי ויתרות במטבע חוץ. יתרות הממשלה בבנק ישראל ניתנות לקיזוז ביניהן, למעט מספר יתרות חריגות.

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
7,174	10,235	פיקדונות במטבע חוץ ¹
366	33	פיקדונות שוטפים
		פיקדון אחר
7,540	10,268	סך כל הפיקדונות במטבע חוץ
19,394	16,023	פיקדונות במטבע מקומי² - שוטפים
26,934	26,291	סך כל פיקדונות הממשלה

¹פיקדונות הממשלה במטבע חוץ

הפיקדונות השוטפים משמשים למימון הפעילות התקציבית. על חלק מפיקדונות הממשלה במטבע חוץ משולמת ריבית, בגובה שיעור הריבית על שטרי אוצר אמריקאיים שמועד פדיונם הממוצע הוא כעבור 6 חודשים. שיעור הריבית הממוצע עמד בשנת 2018 על 2.12% (בשנת 2017 - 1.02%).

²פיקדונות הממשלה במטבע מקומי

הפיקדונות השוטפים והיתרות המשמשות להשאלת איגרות חוב מיועדים למימון הפעילות התקציבית. על הפיקדונות השוטפים במטבע מקומי נגבתה מהממשלה (ביתרת חובה) או שולמה לממשלה (ביתרת זכות) עד ה- 31 במרץ 2017 ריבית המבוססת על הריבית הבסיסית (prime). החל מ-1 באפריל 2017 נגבת מהממשלה (ביתרת חובה) או משולמת לממשלה (ביתרת זכות) ריבית בשיעור שבין ריבית בנק ישראל בתוספת 1.5% ועד ריבית בנק ישראל על יתרות אלו לפי מדרגת סכומים. השיעור הממוצע של הריבית הבסיסית עמד בסוף שנת 2018 על 1.75% (בשנת 2017 - 1.6%). על יתרות הממשלה המשמשות להשאלת איגרות חוב ועל יתרות ממשלה נוספות משולמת ריבית שונה.

ביאור 10 | פיקדונות התאגידים הבנקאיים

פיקדונות התאגידים הבנקאיים מורכבים מיתרות במטבע מקומי ויתרות במטבע חוץ.

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
724	672	פיקדונות במטבע חוץ ¹ - פמ"ח
		פיקדונות במטבע מקומי ²
194,003	188,010	פיקדונות לזמן קצוב
40,475	41,734	פיקדונות עובר ושב
234,478	229,744	סך כל הפיקדונות במטבע מקומי
235,202	230,416	סך כל פיקדונות התאגידים הבנקאיים

1 פיקדונות במטבע חוץ

פיקדונות עובר ושב של התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ (פמ"ח) משמשים עבורם נכס נזיל כנגד פיקדונות של תושבי חוץ במטבע חוץ ובהתאם לחובת הנזילות החלה עליהם.

2 פיקדונות במטבע מקומי

א. בנק ישראל מקבל מהתאגידים הבנקאיים פיקדונות לזמן קצוב בשקלים. הפיקדונות מתקבלים במכרז לתקופות של יום, שבוע וחודש. פיקדונות אלו אינם משמשים נכס נזיל כנגד חובת הנזילות של התאגידים הבנקאיים. נוסף על כך מתקבלים פיקדונות במסגרת חלון הפיקדונות שעומד לרשות התאגידים הבנקאיים, בריבית של 0.1% מתחת לריבית בנק ישראל. שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות לזמן קצוב במכרז ליום 31 בדצמבר 2018 עמד על 0.25% (ליום 31 בדצמבר 2017 - 0.10%). שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות לזמן קצוב במכרז עמד בשנת 2018 על 0.12% (בשנת 2017 - 0.1%). שיעור הריבית על הפיקדונות בחלון הפיקדונות ליום 31 בדצמבר 2018 עמד על 0% (ליום 31 בדצמבר 2018 - 0%). שיעור הריבית הממוצע על הפיקדונות בחלון הפיקדונות עמד בשנת 2018 על 0% (בשנת 2017 - 0%).

ב. פיקדונות עובר ושב של התאגידים הבנקאיים במטבע מקומי משמשים נכס נזיל כנגד פיקדונות במטבע ישראלי ופיקדונות של תושבי ישראל במט"ח.

ביאור 11 | קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
4,367	4,641	זכויות משיכה מיוחדות שהוקצו ¹
116	126	אחרות ²
4,483	4,767	סך כל קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות

¹ "זכויות משיכה מיוחדות" (SDRs – Special Drawing Rights) הן כספים שמדינות החברות בקרן המטבע הבין-לאומית התחייבו לרכוש מהקרן. להתחייבות זו לא נקבע מועד פירעון, והיא נושאת ריבית בהתאם לתנאי הקרן. קרן המטבע מקצה למדינות החברות בה זכויות משיכה מיוחדות באופן יחסי לגודל מכסתן - (ראו ביאור 3).

למדינת ישראל הוקצו עד ליום 31 בדצמבר 2018 כ-884 מיליוני SDR.

² הסעיף כולל בעיקר התחייבויות לקרנות דו-לאומיות.

ביאור 12 | מק"ם

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
92,000	108,000	ערך הפדיון של המק"ם שנמכר לציבור
(126)	(227)	בניכוי הניכיון בעת המכירה לציבור
91,874	107,773	התמורה ממכירת המק"ם לציבור
71	95	בתוספת הפחתת הפרש הניכיון המתייחס לתקופה שעד לתאריך המאזן
91,945	107,868	סך כל יתרת המק"ם

חוק מילווה קצר מועד התשמ"ד – 1984 מסמיך את הממשלה להנפיק איגרות חוב שיימכרו לבנק ישראל בלבד. הבנק ימכור אותן לציבור ויקנה אותן ממנו לצורך מילוי תפקידיו. הממשלה חייבת להפקיד בבנק ישראל את מלוא התמורה מאיגרות החוב, ואינה רשאית להשתמש בתמורה זו אלא לשם פירעון המילווה לפי החוק האמור, או לתשלום התשואה עליו. רכישת איגרות החוב מהממשלה על ידי בנק ישראל והפקדת התמורה בגין רכישה זו בבנק ישראל אינן משתקפות במאזן הבנק.

יתרת המק"ם המוצגת במאזן הבנק משקפת את מחיר הפדיון של המילווה שבידי הציבור, בניכוי יתרת הניכיון שטרם הופחתה.

ביאור 13 | התחייבויות אחרות

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
6,334	5,900	התחייבויות בגין הטבות לעובדים וגמלאים
77	71	התחייבויות לזכויות עובדים ואחרות
738	705	זכאים שונים ¹
7,149	6,676	סך כל ההתחייבויות האחרות

¹היתרה עיקרה חשבונות של גופים סטטוטוריים המנוהלים בבנק ישראל.

א. התחייבות בגין הטבות לעובדים וגמלאים

ההתחייבות כוללת בעיקר התחייבויות אקטואריות בגין הטבות לעובדים וגמלאים לאחר תום תקופת העסקתם. הטבות אלה כוללות תשלומי קצבאות עתידיות לעובדי הבנק שהחלו בעבודתם לפני ספטמבר 2002, מענקי פרישה וכן הטבות אחרות לאחר העסקה, והכול על פי הסכם הגמלאות לעובדי הבנק, גמלאיו ושאריהם.

לעובדי הבנק שהחלו בעבודתם לאחר ספטמבר 2002 התחייבות הבנק לתשלום פנסיה ופיצויים מכוסה על ידי הפקדות שוטפות על שם העובדים בקופות מוכרות לפנסיה ופיצויים. הסכומים שהופקדו כאמור אינם בשליטתו ובניהולו של הבנק, ולפיכך לא ניתן להם ולהתחייבויות שבגינם הם הופקדו ביטוי במאזן.

החישוב האקטוארי נערך בשיטת "יחידת זכאות חזויה", שכללה הערכה של ההטבות הנצברות בהתחשב בפרמטרים שונים כגון: שיעורי הפרישה המוקדמת, שיעורי הפנסיה לשארים ויתומים, רמות הוותק והדרגות של העובדים ושיעור עליית השכר בעתיד לפי הערכת ההנהלה ועל בסיס ניסיון העבר.

החישוב האמור מבוסס על שיעורי התמותה ולוחות דמוגרפיים אחרים, שפרסמה רשות שוק ההון, הביטוח והחיסכון במשרד האוצר לקרנות הפנסיה בחוזר פנסיה 2017-3-6 בדבר הכנת תחשיבים אקטואריים. החישוב נעשה בהנחת עליית שכר ריאלית שנתית לעובדים ליום 31 בדצמבר 2018 בהתאם לוותק העובד ובשיעור של בין 1.89% ל- 4.81% (שיעור זהה ליום 31 בדצמבר 2017). שיעורי ההיוון של ההתחייבות מבוססים על עקום הריבית של איגרות חוב ממשלתיות בישראל ונעים בין 2.16% ל- 2.95%. השינוי בהתחייבות מורכב בין היתר מקיטון בסכום של כ-372 מיליוני שקלים חדשים שנזקף לחשבונות השיערוך – "רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים" (ביאור 14), ומגידול בסכום של כ-244 מיליוני שקלים חדשים שנזקף ל"הוצאות הנהלה וכלליות" – שכר וזכויות עובדים, וגמלאות פנסיה והטבות לעובדים וגמלאים (ביאור 24).

בחודש דצמבר 2018 הגיעו הבנק ומשרד האוצר להסכמה על הסכם שכר. כניסת ההסכם לתוקף דורשת הסכמה של עובדי הבנק אשר הושגה בחודש פברואר 2019. השפעת ההסכם אשר נכללה במסגרת ההתחייבויות בגין הטבות לעובדים ולגמלאים ליום 31 בדצמבר, 2018 אינה מהותית.

ב. התחייבויות לזכויות עובדים ואחרות

הסעיף כולל התחייבויות בגין שכר ואחרות אשר מרביתן צפויות להיות מסולקות במהלך שנת 2019.

ביאור 14 | חשבונות שיערוך

חשבונות השיערוך כוללים רווחים לא-ממומשים מהפרשי שערים על יתרות הנקובות במטבע חוץ, שיערוך של ניירות ערך סחירים לשווי הוגן וכן רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים (ראו ביאורים 2.ב', 2.ט', 2.י"א).

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
3,150	27,376	יתרות הנקובות במטבע חוץ
11,853	6,822	ניירות ערך סחירים במטבע חוץ
807	426	ניירות ערך סחירים במטבע מקומי
(2,316)	(1,944)	רווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים
13,494	32,680	סך כל חשבונות השיערוך

ביאור 15 | הון הבנק וקרן שמורה

נתוני הון הבנק והקרן השמורה בערכים נומינליים היסטוריים לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017: הון הבנק – 60 מיליוני שקלים חדשים; הקרן השמורה – 260 מיליוני שקלים חדשים. הקרן השמורה שימשה בעבר להגדלת הון הבנק בהתאם לסעיף 6 לחוק בנק ישראל התשי"ד-1954. סעיף 76 לחוק בנק ישראל התש"ע-2010 קובע כי בתום שלושה חודשים מתום כל שנה יעביר הבנק בפועל לממשלה רווחים בהתאם להוראות אלה:

1. אם ההון יעמוד על שיעור של 2.5 אחוזים או יותר מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה לרווח הנקי, בניכוי יתרת העודפים, אם היא שלילית.
 2. אם ההון יעמוד על שיעור העולה על אחוז אחד מסך הנכסים, אך פחות מ-2.5 אחוזים מסך הנכסים, יועבר לממשלה סכום השווה ל-50 אחוזים מהרווח הנקי, בניכוי יתרת העודפים, אם היא שלילית.
 3. אם ההון יעמוד על שיעור של אחוז אחד או פחות מסך הנכסים, לא יועברו רווחים.
- הבנק רשאי לרשום קרנות הון הנובעות מכללים חשבונאיים, ובלבד שיתרת הרווח הנקי שלא הועברה לממשלה כאמור לעיל תצטרף ליתרת העודפים, ולא תוכר כפריט הוני אחר, אלא אם כן הוסכם אחרת בין הנגיד לבין שר האוצר.
- בהתאם להוראות אלה, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, לא נוצרה חבות להעברת כספים לממשלה.

ביאור 16 | התקשרויות, מכשירים פיננסיים והתחייבויות תלויות

ליום 31 בדצמבר		
2017		2018
מיליוני שקלים חדשים		
א. התקשרויות (חוץ מאזניות)		
אשראי תעודות		4
ב. מכשירים פיננסיים		5
עסקות המרה בין מטבעות חוץ		
שווי הוגן		1,139
קבלת מטבע חוץ בעתיד		(1,703)
מסירת מטבע חוץ בעתיד		104,879
		126,875
		106,241
		125,071
עסקאות עתידיות (Futures) על מדדי מניות - שווי הוגן :		
התחייבות לרכוש		30
התחייבות למכור		(21)
		(70)
עסקאות עתידיות (Futures) על ריבית - שווי הוגן:		
התחייבות לרכוש		(19)
התחייבות למכור		30
		(8)
עסקאות עתידיות (Futures) על איגרות חוב - שווי הוגן :		
התחייבות לרכוש		23
התחייבות למכור		555
		10
		(33)

ג. התחייבויות תלויות

1. בעת ההשקעה ב-BIS, בנק ישראל נדרש לקבל על עצמו התחייבות נוספת כלפי המוסד מעבר לסכומי ההשקעות בפועל לתשלום על פי דרישה, (Capital Callable), שאותן יוכל המוסד לממש רק בעת הצורך - אפשרות שסבירות התממשותה נמוכה. יתרת ההתחייבות האמורה ליום 31 בדצמבר 2018 עומדת על 63 מיליוני שקלים חדשים. (ליום 31 בדצמבר 2017 - 59 מיליוני שקלים חדשים).

2. כנגד בנק ישראל תלויות מספר תביעות. בגין תביעות אלו לא נכללה כל הפרשה בספרי הבנק, משום שעל פי הערכת הבנק, המתבססת על חוות הדעת של המחלקה המשפטית שלו, הסיכויים כי התביעות תתקבלנה קלושים, או שהסכומים אינם מהותיים.

ביאור 17 | הכנסות ריבית מנכסים במטבע חוץ בחו"ל, נטו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
(241)	(298)	מחשבונות עובר ושב
(37)	(14)	מפיקדונות לזמן קצר
2,727	4,136	מניירות ערך סחירים
(8)	4	מניירות ערך שנרכשו במסגרת הסכמי מכר חוזר או נמכרו במסגרת הסכמי רכש חוזר
1,204	1,741	ממכשירים פיננסיים נגזרים
23	50	מקרה המטבע הבין-לאומית
3,668	5,619	סך הכול

ביאור 18 | הכנסות ריבית מהממשלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
76	78	מקורות דו-לאומיות ¹
254	376	מניירות ערך סחירים במטבע מקומי
330	454	סך הכול

¹ראו ביאור 4.

ביאור 19 | הוצאות ריבית לתאגידים בנקאיים ולציבור

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
140	155	בגין מק"ם
175	213	בגין פיקדונות לזמן קצוב ¹
315	368	סך הכול

¹ראו ביאור 10.

ביאור 20 | הוצאות ריבית לממשלה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
308	300	בגין יתרות במטבע מקומי
7	33	בגין יתרות במטבע חוץ
315	333	סך הכול

ביאור 21 | הוצאות ריבית אחרות

הסעיף כולל בעיקר הוצאות ריבית בגין פיקדונות של הקרן הדו-לאומית למחקר ופיתוח תעשייתיים ישראל – ארצות הברית, פיקדון של קרן המדע הדו-לאומית של ארצות הברית וישראל ומוסדות כספיים בין-לאומיים.

ביאור 22 | הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
2,504	415	ניירות ערך סחירים במטבע חוץ ¹
(30)	458	מכשירים פיננסיים נגזרים ²
2,474	873	סך הכול

¹הכנסות מדיוידנד, רווח והפסד ממכירת ניירות ערך וכן הפסד מירידת ערכם של ניירות ערך בסוף השנה נטו.
²הכנסות והוצאות פיננסיות ממימוש מכשירים פיננסיים נגזרים.

ביאור 23 | הוצאות שונות, נטו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
(5)	(6)	במטבע מקומי
31	46	במטבע חוץ
26	40	סך הכול¹

¹ הסעיף כולל בעיקר הוצאות (הכנסות) מעמלות הנובעות מהפעילות הפיננסית של בנק ישראל, ממוסדות כספיים בין-לאומיים ומהלוואות לעובדים.

ביאור 24 | הוצאות הנהלה וכלליות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
(* 335)	346	שכר וזכויות עובדים
208	214	גמלאות פנסיה והטבות לעובדים וגמלאים ¹
(* 146)	152	כלליות
689	712	סך הכול

(* סווג מחדש).

¹ הוצאות התחייבות אקטוארית בגין הטבות לעובדים לאחר העסקה ולגמלאים והתחייבות לזמן ארוך.

ביאור 25 | הוצאות אחרות

הסעיף כולל בעיקר הוצאות מיסים על השקעות בחו"ל והכנסות שונות מעמלות, בשנת 2018 הסעיף כולל גם הכנסות מדיווידנד.

דברי הסבר לדוחות הכספיים לשנת 2018

1 השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים

1.1 מאזן הבנק

מאזן בנק ישראל (להלן: "הבנק") גדל בשנת 2018 בכ-38 מיליארדי ש"ח (9%) ועמד בסופה על כ-440 מיליארדים. עיקר הגידול בצד הנכסים נזקף לעלייה של כ-39.9 מיליארדי ש"ח ב-"נכסים במטבע חוץ בחו"ל" שהגיעה בסוף 2018 לכ-434 מיליארדים והושפעה בעיקר כתוצאה מהפרשי שער חוביים (כ-25.1 מיליארדי ש"ח) ורכישות מטבע חוץ (כ-11.7 מיליארדים). במונחי דולרים גדל היקפן של יתרות מטבע החוץ¹ בעיקר כתוצאה מרכישות מטבע חוץ על ידי בנק ישראל אשר קוזזו על ידי הפרשי שערים ושיערוך שליליים. (ראו סעיף 3.1 "יתרות מטבע החוץ").

סך ההתחייבויות במאזן גדל בכ-13.6 מיליארדי ש"ח, וזאת כתוצאה ממספר גורמים עיקריים: (1) עליית היתרה של כלי הספיגה המוניטריים נטו² – מק"ם ופז"ק – בסך של כ-9.9 מיליארדי ש"ח,

לרמה של כ-296 מיליארדים. חלק מהספיגה נגזר מהצורך לעקר את רכישות מטבע החוץ האמורות. (2) גידול של כ-4.9 מיליארדי ש"ח בבסיס הכסף, על רקע צמיחת התוצר. חשבונות השיערוך גדלו בשנת 2018 בכ-19.2 מיליארדי ש"ח, ויתרתם עמדה בסופה על כ-32.7 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-13.5 מיליארדים בשנת 2017. עיקר השינוי נבע מפיחות השקל מול הדולר. הגירעון בהון הבנק הצטמצם ב-2018 בכ-5.3 מיליארדי ש"ח, בגובה הרווח השנתי, ויתרתו לסוף שנה עמדה על כ-57 מיליארדי ש"ח. (ראו סעיף 3.6 "הון הבנק (גירעון)").

1.2 דוח הרווח וההפסד

הרווח הסתכם השנה בכ-5.3 מיליארדי ש"ח, לעומת הפסד של כ-0.8 מיליארד בשנת 2017. השינוי ברווח השנתי הושפע בעיקר מהכנסות מהפרשי שערים בסך של כ-95 מיליוני ש"ח שנרשמו השנה, לעומת הוצאות מהפרשי שערים בסך של כ-5.6 מיליארדים אשתקד. השינוי בהכנסות מהפרשי שערים השנה נבע בעיקר מפיחות השקל מול הדולר בשיעור של כ-8.1% לעומת ייסופו בשיעור של 9.8% בשנת 2017.

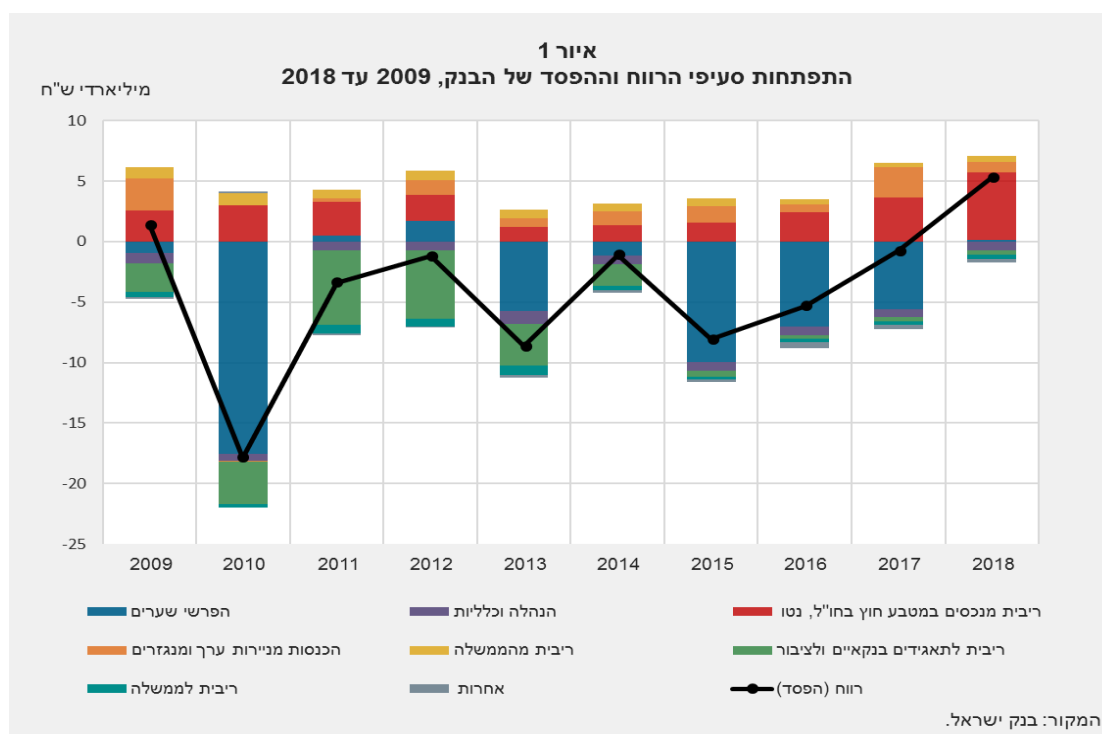
¹ בדברי הסבר ההתייחסות היא ליתרות מטבע החוץ במשמעותן הכלכלית. יתרות אלו מורכבות מ"נכסים במטבע חוץ בחו"ל", בניכוי "התחייבויות במטבע חוץ לחו"ל".

² יתרת המק"ם עלתה בכ-15.9 מיליארדי ש"ח ויתרת הפז"ק ירדה בכ-6 מיליארדים.

עם זאת, לא נכללו בדוח הרווח וההפסד הכנסות מהפרשי השער הלא ממומשים, בהיקף של כ-24.2 מיליארד ש"ח³, והן באות לידי ביטוי בחשבון השיערוך שבמאזן. (ראו ביאורים ט.ו-14 לדוחות הכספיים). הגידול ברווח הושפע גם מעלייה של כ-0.4 מיליארד ש"ח בהכנסות הבנק מהשקעות יתרות מטבע החוץ: עליה של כ-1.9 מיליארד ש"ח בהכנסות הבנק מריבית על השקעת יתרות מטבע החוץ, הכנסות שהסתכמו השנה בכ-5.6 מיליארד ש"ח, ומירידה של כ-1.6 מיליארד ש"ח בהכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו שעמדו השנה על כ-0.9 מיליארד ש"ח (איור 1).

דוח הרווח וההפסד אינו כולל הפסד בסך של כ-5.4 מיליארד ש"ח אשר קוזז מרווחים שנצברו בשנים קודמות בחשבונות השיערוך, מרביתו כתוצאה מירידת הערך של ההשקעה במניות השנה.

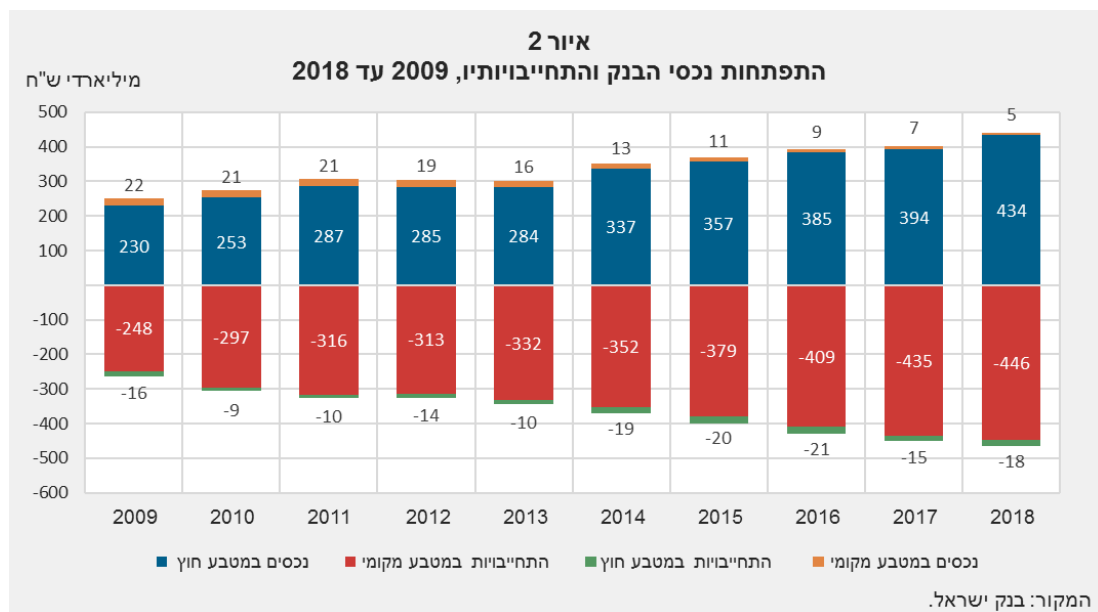

³ בהתאם למדיניות החשבונאית של הבנק, הרווחים הנובעים מהחזקת היתרות וכן רווחים אחרים, נחלקים לרווחים המוגדרים כ"ממומשים", ונכללים ברווחי הבנק, ולרווחי שיערוך שאינם ממומשים, אשר נקפים לחשבונות השיערוך במאזן ואינם באים לידי ביטוי ברווח של הבנק באותה שנה. יתרת הפסד בחשבונות השיערוך מועברת בסוף השנה לדוח הרווח וההפסד.

2 ניתוח השינויים המרכזיים בדוחות הכספיים והגורמים להם

2.1 מאפייני הדוחות הכספיים והרכבם

הדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים בישראל (Israeli GAAP), תוך התאמתם לפעילות המיוחדת של בנק מרכזי, כפי שמקובל גם בבנקים מרכזיים אחרים.⁴ בנק ישראל ממלא את התפקידים⁵ המוטלים עליו כבנק מרכזי ופועל להשגת המטרות שנקבעו לו על פי חוק בנק ישראל, התש"ע-2010; פעילותו אינה מיועדת להשאת רווחים. לחלק מפעילותו של הבנק יש השלכות משמעותיות על הדוחות הכספיים, אולם לצד אלו, יש להשגת מטרותיו ולמילוי תפקידיו יתרונות כלכליים כלל-משקיים שאינם מתבטאים בדוחות אלו. הדוחות הכספיים של הבנק מאופיינים בחוסר איזון מטבעי⁶ ניכר בהרכב של הנכסים וההתחייבויות של הבנק. בשנת 2018 כ-99% מנכסי הבנק היו נקובים במטבע חוץ, ואילו התחייבויותיו רובן שקליות; ההתחייבויות במטבע חוץ הן כ-4% בלבד מסך המאזן (איור 2).

עקב חוסר האיזון המטבעי, ומשום שדוחותיו הכספיים של הבנק מוצגים במטבע מקומי, שינויים בשערי החליפין של השקל מול המטבעות שבהם נקובות יתרות מטבע החוץ מחוללים תנודות גדולות בשוויין השקלי. הבנק אינו מגדר את ההשפעה של שינויים אלה ואינו פועל להשגת

⁴ ראו ביאור 2 לדוחות הכספיים.

⁵ ראו ביאור 1 לדוחות הכספיים.

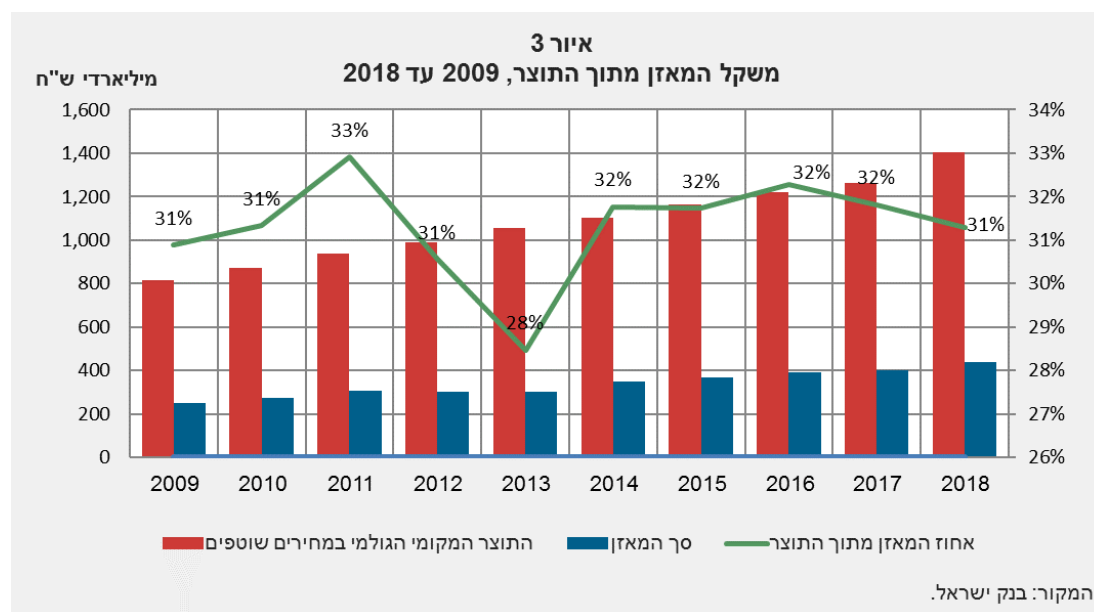
⁶ חוסר האיזון המטבעי החל להיווצר בשנים 1995 עד 1997, שבהן נקט הבנק מדיניות מוניטרית מרסנת כדי להשיג את יעד האינפלציה שקבעה הממשלה. כתוצאה מיבוא ההון של המגזר הפרטי, שנבע מכך, נאלץ בנק ישראל לרכוש מהציבור מטבע חוץ כדי לשמור על שער החליפין בגבול התחתון של רצועת הניוד, ולספוג בחזרה את השקלים שהוזרמו למשק בשל כך.

יתרות מטבע החוץ צמחו מממוצע של מיליארדי דולרים בודדים בעשורים הקודמים לכ-115 מיליארדים בסוף שנת 2018. במקביל לכך, יתרת הכלים המוניטריים, שעד שנת 1994 הייתה מורכבת ברובה מהלוואות מוניטריות, כפי שמקובל בבנקים מרכזיים בעולם, מורכבת מאז ועד היום מהתחייבויות. בשנים 2008–2018 גדלה יתרת ההתחייבויות, ובסוף 2018 היא עמדה על כ-296 מיליארדי ש"ח, תוצאת עיקור ההזרמה באמצעות פז"ק ומק"ם.

תשואה מרבית במונחי שקלים אלא במונחי הנומר⁷, וזאת בכפיפות לקווים המנחים שמתווה הוועדה המוניתרית. בשנים האחרונות הגדיל הבנק בהדרגה את שיעורן של יתרות מטבע החוץ המושקעות במניות, שינוי שהשפיע משמעותית על תשואת תיק היתרות. אולם רווחים מעליית שוויין של המניות, וכן רווחים של ניירות הערך הסחירים האחרים שהיתרות מושקעות בהם, אינם נכללים בדוח הרווח וההפסד של הבנק כל עוד הם אינם ממומשים אלא נזקפים לחשבונות השיעורן. חלק מההפסדים שנרשמו השנה בגין המניות קוזזו מיתרות הרווח הלא ממומש שנצברו בחשבונות השיעורן. בנק ישראל מדווח על ביצועי תיק היתרות במסגרת הסקירה השנתית של ניהול יתרות מטבע החוץ.

התנודתיות בתוצאות הכספיות של הדוחות הכספיים מושפעת משינויים בשערי החליפין, מהשינויים במדדי המניות ומשינויים בתוואי הריביות של ישראל ביחס לאלו של משקים אחרים שבהם מושקעות יתרות מטבע החוץ של הבנק.

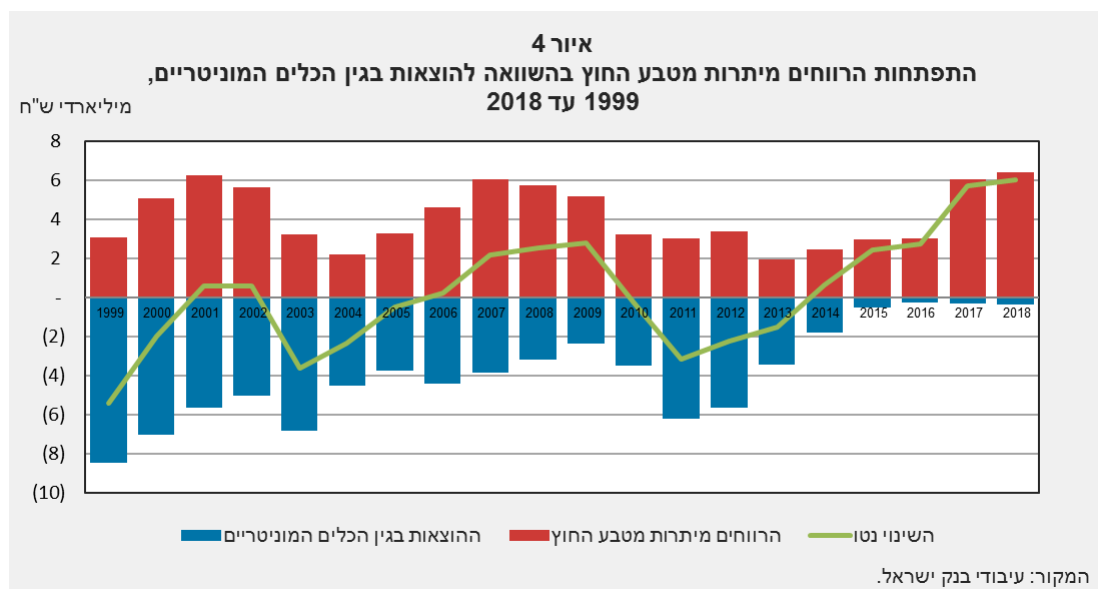
יתרות מטבע החוץ גדלו החל משנת 2008 עקב רכישות מטבע חוץ בהיקפים גדולים במסגרת ניהול המדיניות המוניתרית. הרכישות הגדילו את יתרות מטבע החוץ המנוהלות בידי בנק ישראל, מחד גיסא, ואת היקף הכלים המוניתריים ששימשו לספיגת עודפי הנזילות שהוזרמו תמורת רכישות אלה מאידך (איור 11). בשנת 2018 פחתו הרכישות במידה ניכרת לעומת השנה הקודמת והסתכמו בכ-3.3 מיליארדים (לעומת כ-6.6 מיליארדים ב-2017) (איור 7). הגידול במאזן מושפע גם מהגידול של יתרת שטרי הכסף והמעות שבמחזור ושל מצרף הכלים המוניתריים – על רקע גידולו של התוצר (איור 3).

גידול המאזן לאורך השנים הגביר את חוסר האיזון המטבעי בו, וכן את התנודתיות של רווחיו. תנודתיות הרווחים הושפעה מהפער בין התשואה על היתרות לבין ההוצאות בגין הכלים

⁷ הנומר הוא הרכב רב-מטבעי המשקף את השימושים האפשריים ביתרות.

המוניטריים. פער זה הצטמצם מאוד בשנים האחרונות (איור 4), והחל משנת 2014 הרווחים מיתרות מטבע החוץ עלו על ההוצאות בגין מימון של רכישות מטבע החוץ באמצעות הכלים המוניטריים (מק"ם ופז"ק). מגמה זו נמשכה בשנת 2018, והרווחיות של הבנק הושפעה בעיקר מהתשואות על יתרות מטבע החוץ, זאת על רקע סביבת הריבית השקלית הנמוכה. התשואה על יתרות מטבע החוץ מושפעת מהריביות במשקים שבהם הן מושקעות ומשינוי פרופיל הסיכון של תיק ההשקעה. פער הריביות בין ישראל לארצות הברית, שעמד בתחילת 2008 על 1.25%, התהפך במהלך השנים, ובסוף 2018 עלתה הריבית בארה"ב על הריבית בישראל ב- 2.25%, לעומת פער 1.4% בשנת 2017 (איור 6).

לרכישות מטבע החוץ השפעה נוספת על תנודתיות הרווח, הנובעת מהפרשי השער עליהם: עקב הגדלת היקפן של יתרות מטבע החוץ במאזן השינוי בשער החליפין משפיע על היקף יתרות גדול יותר, ולכן עשוי להגביר את התנודתיות של רווחי הבנק בגין רכיב זה. פועל יוצא מהגדלת היקפן של יתרות מטבע החוץ במאזן בנק ישראל הוא גידול הסיכון להפסדי שערים כתוצאה מייסוף השקל שהיה בשנים קודמות אחד מהגורמים העיקריים להפסדים ולגירעון בהון הבנק, שעמד בסוף 2018 על כ-57 מיליארדי ש"ח. (ראו סעיף 3.6 "הון הבנק (גירעון)"). יתרת חשבון השיערוך, הכוללת רווחים לא-ממומשים, עמדה בסוף השנה על כ-32.7 מיליארדי ש"ח, כך שבהסתכלות כוללת על הגירעון בהון בצירוף יתרת חשבונות השיערוך הסתכמה יתרת הגירעון בכ-24.3 מיליארדי ש"ח בלבד. עם זאת, בעוד שלתופעה זו יש השפעה על הדיווח הכספי, היא אינה מהווה שיקול בניהול המדיניות, שמטרתו מילוי תפקידי הבנק ולא מזעור הסיכון להפסדים במונחי שקלים. בלוח 1 מוצגות יתרות הנטו במאזן ותוצאות הפעילות נטו בדוח הרווח וההפסד בהתאם למצרפים הכלכליים ולתפקידי הבנק, לשם ניתוח השפעתם על הדוחות הכספיים החשבונאיים - זאת בשונה מההצגה בדוחות הכספיים.

לוח 1

היתרות המאזניות המצרפיות וההכנסות (הוצאות) בגין

לשנה שהסתיימה		ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	2017	2018	
הכנסות (הוצאות)		יתרות		
מיליוני שקלים חדשים				
6,044	6,394	391,812	432,067	נכסים, נטו
				יתרות מטבע חוץ:
254	376	6,386	4,369	ניירות ערך סחירים במטבע מקומי
6,298	6,770	398,198	436,436	סך הכול
התחייבויות והון, נטו				
(315)	(368)	285,948	295,878	המצרף המוניטרי:
(181)	(176)	122,677	127,603	בסיס הכסף:
(239)	(255)	26,819	26,167	יתרות הממשלה:
-	-	724	672	פיקדונות התאגידים הבנקאיים במטבע חוץ
(773)	(779)	10,789	10,402	אחרים:
(5,578)	95	13,494	32,680	חשבונות השיערוך:
-	-	(62,253)	(56,966)	הון הבנק
(7,086)	(1,483)	398,198	436,436	סך הכול
(788)	5,287			רווח (הפסד) לשנה

¹ יתרות מטבע החוץ מורכבות מסך הנכסים במטבע חוץ בחו"ל, בניכוי סך ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל. הרווח וההפסד בלוח זה אינם כוללים רווחים לא ממומשים שנצברו בתיק יתרות מטבע החוץ.

² יתרת המק"ם והפיקדונות לזמן קצוב במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות.

³ יתרת שטרי הכסף והמעות שבמחזור בצירוף יתרת פיקדונות העו"ש השקליים של התאגידים הבנקאיים בבנק ישראל.

ההוצאות בגין סעיף זה כוללות את ההוצאות על הדפסת כסף וטביעת מעות ואת ההכנסות מפיקדונות עו"ש של התאגידים הבנקאיים בבנק ישראל.

⁴ יתרת פיקדונות הממשלה במטבע חוץ בצירוף יתרת פיקדונות הממשלה במטבע מקומי בניכוי יתרת האשראי לממשלה.

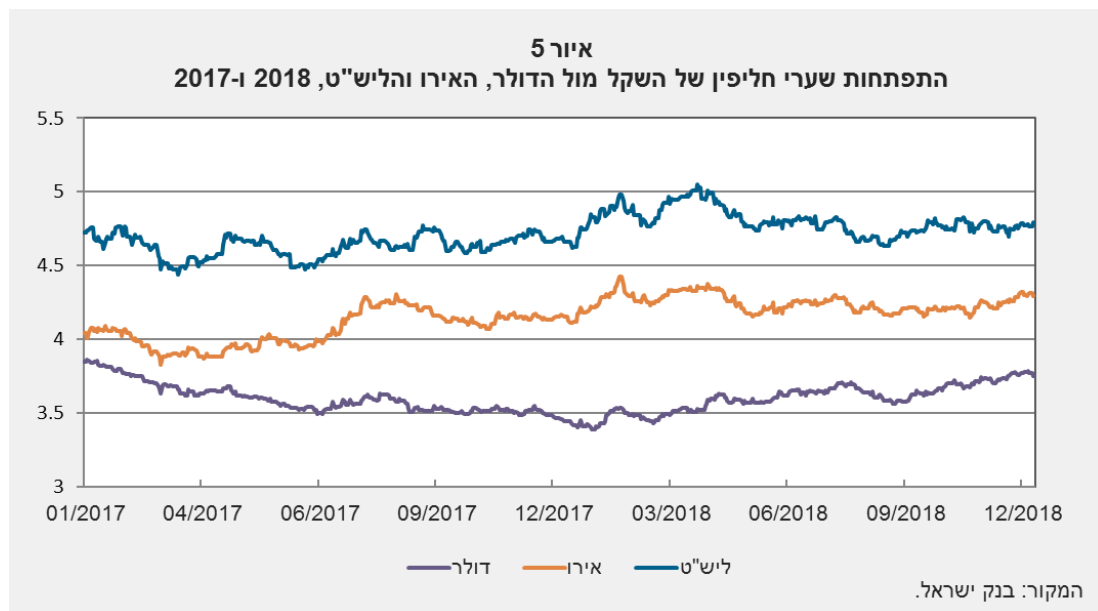
⁵ יתרת ה"אחרים" מורכבת מיתרת הרכוש הקבוע והנכסים הבלתי מוחשיים ומיתרת הנכסים האחרים במטבע מקומי בניכוי יתרת ההתחייבויות האחרות במטבע מקומי והתחייבויות האחרות במטבע חוץ בגין קרן המטבע הבין-לאומית ואחרות.

⁶ ההכנסות (ההוצאות) בסעיף זה כוללות את הפרשי השערים בגין היתרות הנקובות במטבע חוץ. (ראו ביאור 2.1, 2.2 ו-2.3 בדוחות הכספיים. רווחי ההון מוצגים בהתאם לסעיף שבו הם נוצרו).

2.2 השפעת הסביבה הכלכלית על הדוחות הכספיים

קצב הצמיחה בכלכלה העולמית הואט מעט השנה, וסביבת האינפלציה נשארה מתונה. המדיניות המוניטרית נותרה השנה מרחיבה, עם ריביות נמוכות ואף שליליות בחלק מהמשקים. כנגד זאת נמשכה המגמה ההפוכה בארה"ב: זו העלתה את הריבית ארבע פעמים עד לרמה של 2.5%, מה שהביא לעלייה בתשואות האג"ח. עלייה זו הגדילה את רווחי הבנק מרכיב הריבית הדולרית, אך הקטינה את רווחי ההון שלו. בשוקי המניות נרשמה עליה בתנודתיות השנה. תרומתה של ההשקעה במניות לרווחי הבנק הייתה בשנת 2018 קטנה מאשר בשנת 2017, בעיקר עקב ירידת השערים בשוק המניות בארה"ב לקראת סוף השנה.

הדולר, המטבע העיקרי שבו מוחזקות היתרות, התחזק השנה מול מרבית המטבעות. השקל פוחד מול הדולר בשיעור של כ-8.1% (לעומת ייסוף של כ-9.8% אשתקד). בעקבות הפיחות נרשם גידול ניכר ביתרות מטבע החוץ במונחי ש"ח וכן הכנסות מהפרשי שערים (בעיקר הכנסות לא ממומשות) - לעומת הוצאות בגין הפרשי שערים ב-2017 (איור 5).

ריבית בנק ישראל הושארה ללא שינוי לאורך מרבית השנה ושיעורה עמד (מאז מרץ 2015) על 0.1% ובסוף השנה הוא הועלה ל-0.25%. הוצאות הבנק על המצרף המוניטרי, המושפעות מריבית הבנק, דמו ברמתן לאלו של 2017 (איור 12).

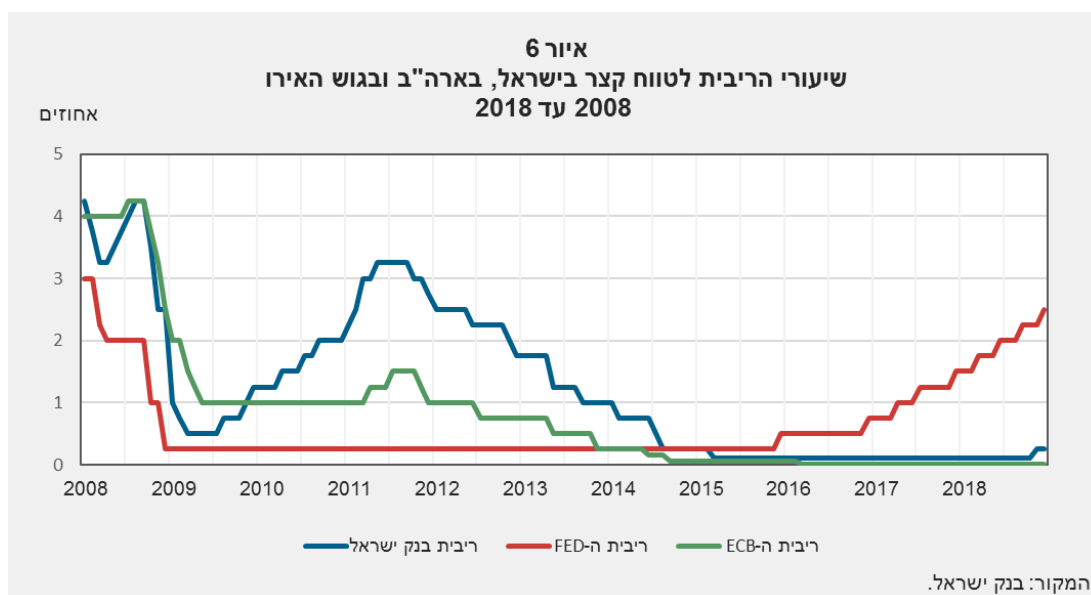
בשנת 2018 האינפלציה השנתית הייתה חיובית, ומדד המחירים לצרכן עלה ב-0.8% לעומת עלייה של 0.4% בשנת 2017. האינפלציה בישראל נותרה נמוכה יחסית למדינות ה-OECD, אך הפער ביניהן המשיך להצטמצם על רקע גורמים מקומיים, ובפרט הקירבה לתעסוקה מלאה, שוק העבודה ההדוק ועלויות השכר.

לעליית המדד השפעה חיובית על רכיב ההצמדה של ניירות הערך הסחירים במטבע מקומי. עם זאת, השפעה זו נמוכה מפני שיעורם הנמוך של אלה מסך נכסי הבנק.

3 סעיפים נבחרים

3.1 יתרות מטבע החוץ⁸

בהתאם לתפקידיו הקבועים בחוק בנק ישראל הבנק מחזיק את יתרות מטבע החוץ⁹ של המדינה ומנהל אותן. לוועדה המוניתרית, שבראשה הנגיד וחברים בה גם נציגי ציבור, מוקנות על פי החוק סמכויות, הנוגעות לניהול היתרות: הוועדה מתווה את הקווים המנחים למדיניות השקעתן של היתרות ומנהלת מעקב אחר יישום מדיניות זו. בדברי הסבר אלה ההתייחסות ליתרות מטבע החוץ היא במשמעותן הכלכלית. יתרות אלו מורכבות מיתרת "הנכסים במטבע חוץ בחו"ל", בניכוי יתרת "ההתחייבויות במטבע חוץ לחו"ל".

בשנת 2018 גדלו יתרות מטבע החוץ בכ-40.3 מיליארדי ש"ח (גידול של כ-10.3%), ויתרתן הסתכמה בכ-432.1 מיליארדי ש"ח (כ-115.3 מיליארדי דולרים). הגורם העיקרי לגידול היתרות היה הפרשי שערים חיוביים בסך כ-25.3 מיליארדי ש"ח, שנצברו בעיקר עקב פיחות השקל מול הדולר בשיעור של כ-8.1% (איור 5). גורמים נוספים לגידול היתרות היו: רכישות מטבע חוץ על ידי בנק ישראל בסכום של כ-11.7 מיליארדי ש"ח והכנסות ריבית ורווחי הון ממומשים, ללא הפרשי שערים, בסכום של כ-1.4 מיליארדי ש"ח.

במונחי דולרים גדלו היתרות בכ-2.3 מיליארדים. זאת בעיקר כתוצאה מרכישות של כ-3.3 מיליארדי דולרים, מהכנסות הריבית ומרווחי ההון הממומשים (ללא הפרשי שערים) בסך כ-1.8 מיליארד דולרים. מנגד היתרות קטנו כתוצאה מירידה בסך של כ-1.8 מיליארדי דולרים שרובה נבע מהפרשי שער שליליים כתוצאה מהיחלשות האירו והשטרלינג מול הדולר, מטבעות שבהם מושקעים מעל 30% מהיתרות, ומירידה בסך של כ-1.6 מיליארדי דולרים משיעורן שלילי של מחירי היתרות (לוח 2).

⁸ ראו פירוט בדיון וחשבון על השקעת יתרות מטבע החוץ לשנת 2018, המתפרסם בנפרד.

⁹ בנק ישראל קובע את מדיניות ההשקעה של היתרות ומדווח בניין לגורמים שונים, ולפיכך הן הבסיס לניתוח ההתפתחויות בדברי הסבר אלו.

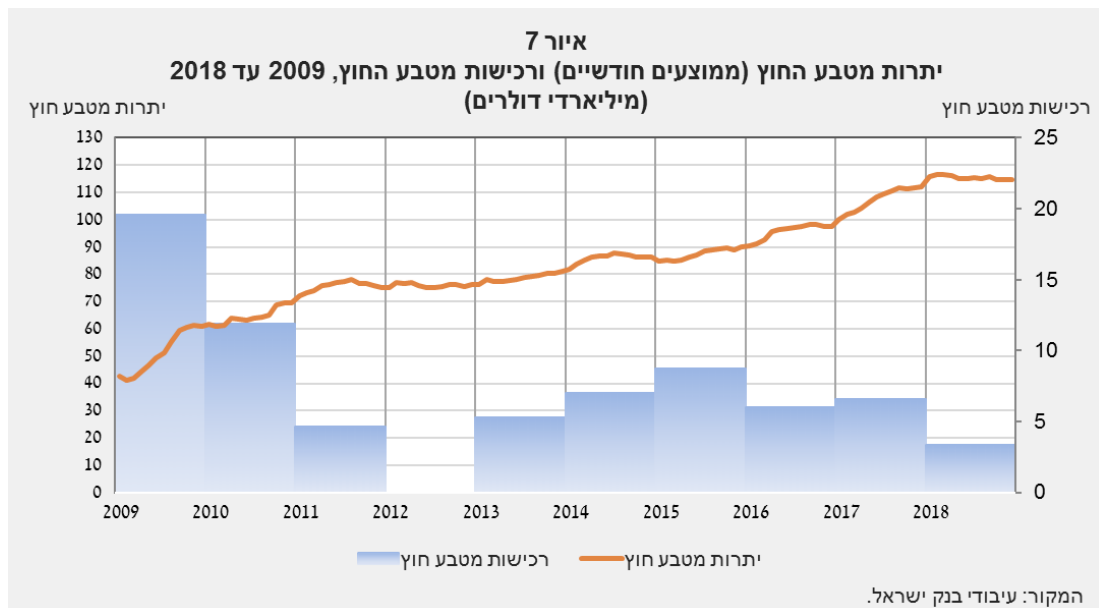
לוח 2

תרומת המגזרים ליתרות מטבע החוץ

2017	2018	2017	2018	
מיליוני דולרים		מיליוני שקלים חדשים		
14,564	2,268	13,284	40,255	השינוי ביתרות מטבע החוץ
				בנק ישראל
6,600	3,319	24,030	11,669	רכישות
1,643	1,819	6,044	6,394	רווחים
1,565	(1,598)	4,726	(5,031)	שערוך מחירים
4,268	(1,826)	(23,618)	25,106	הפרשי שערים ואחר ¹
14,076	1,714	11,182	38,138	סה"כ בנק ישראל
464	578	2,000	2,192	הממשלה ²
24	(24)	102	(75)	המגזר הפרטי ³

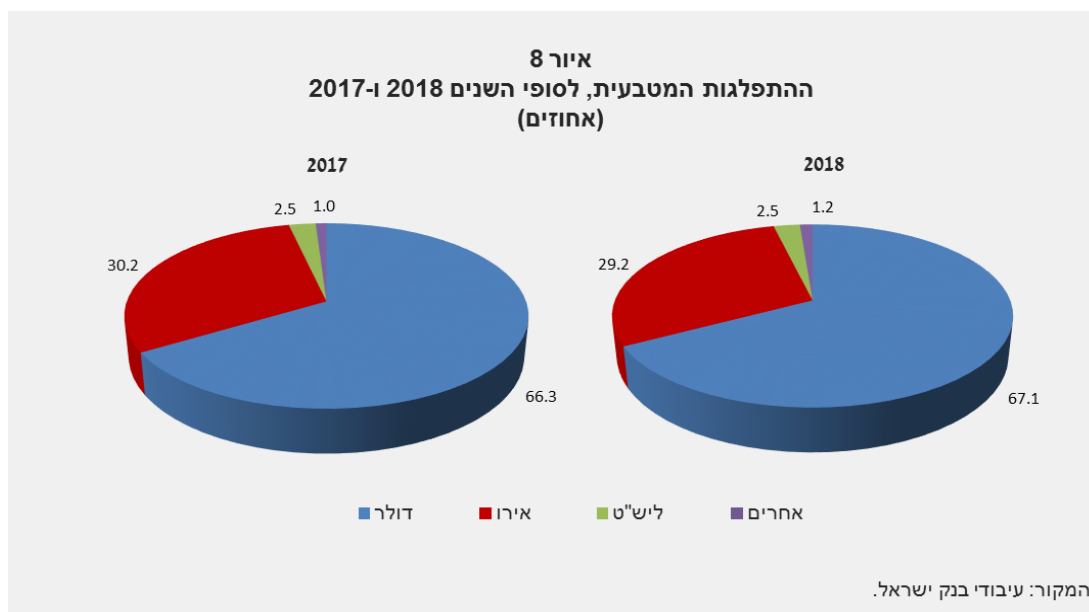
¹ כולל תשלומים ותקבולים של בנק ישראל במטבע חוץ.
² העברות של הממשלה והמוסדות הלאומיים מחו"ל.
³ כולל את תשלומי מס ההכנסה של המגזר במטבע חוץ.

היקף רכישות מטבע החוץ שלא במסגרת תוכנית הגז¹⁰ פחת השנה משמעותית; זאת על רקע היציבות היחסית בשער החליפין הנומינלי האפקטיבי של השקל. התפתחותן של היתרות מוצגת באיור 7.

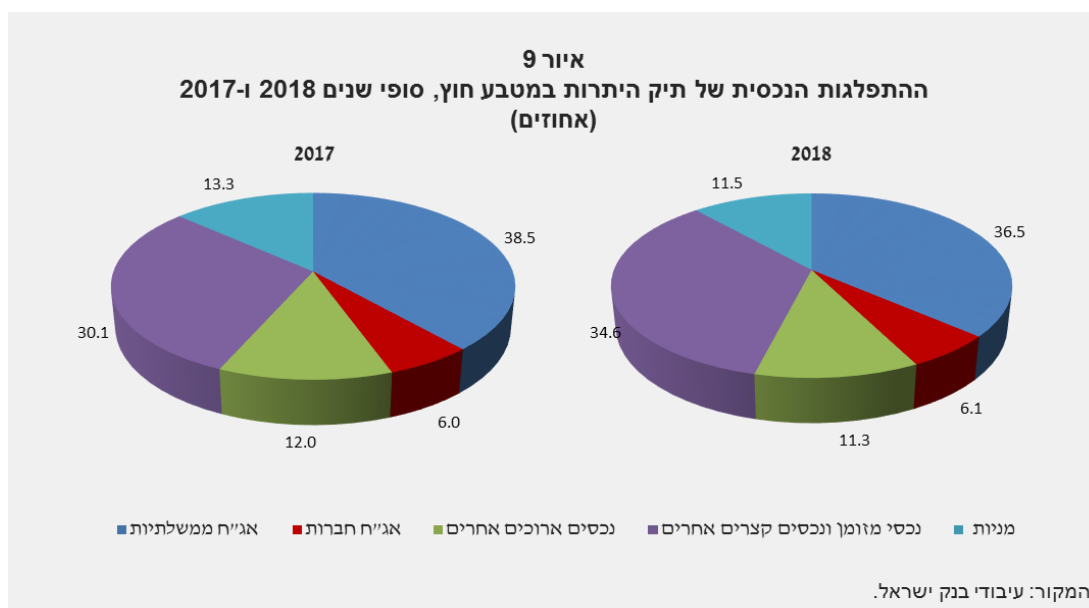

¹⁰ תוכנית שנועדה למתן תנודות חריגות בשער החליפין שאינן תואמות את התנאים הכלכליים הבסיסיים של המשק ובהמשך גם יישומה של התכנית שנועדה למתן את ההשפעה של הפקת הגז על שער החליפין, תכנית שהופעלה במאי 2013 עד לסוף 2018.

מדיניות ההשקעה של תיק היתרות באה לידי ביטוי בהתפלגויות הנכסית והמטבעית שלו. ההתפלגות המטבעית של היתרות לסוף שנת 2018 אינה שונה משמעותית מאשר בסוף שנת 2017 (איור 8).

בסוף 2018 גדלו נכסי המרווח הקצרים בתיק על חשבון ההשקעות באיגרות חוב ממשלתיות קצרות, על רקע פער התשואות ביניהם וההשקעה במזומן ובנכסי המרווח הקצרים האחרים עמדה על 34.6% (גידול של כ-4.5 נקודות אחוז). כמו כן קטנו שיעורי ההשקעה במניות ב-1.8 נקודות אחוז. כנגד זאת פחתה ההשקעה באיגרות חוב ממשלתיות בכ-2 נקודות אחוז, ובנכסי מרווח ארוכים – בכ-0.7 נקודת אחוז. (איור 9).

3.2 ההכנסות מיתרות מטבע החוץ

ההכנסות מריבית ורווחי הון בגין יתרות מטבע החוץ, ללא הפרשי השערים^{12,11}, הסתכמו השנה בכ-6.4 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-6 מיליארדים אשתקד (לוח 3). הכנסות אלו כוללות הכנסות ריבית, שהסתכמו בכ-5.6 מיליארדי ש"ח והכנסות מרווחי הון ואחרות בסך של כ-0.8 מיליארד. (בשנת 2017 – 3.7 מיליארדי ש"ח ו-2.3 מיליארדי ש"ח, בהתאמה).

ההכנסות מריבית ומרווחי הון נבעו בעיקרן מניירות ערך. הכנסות אלה מורכבות מהכנסות ריבית, שהסתכמו בכ-4.1 מיליארדי ש"ח, והכנסות מרווחי הון, שהסתכמו בכ-0.4 מיליארד. (בשנת 2017 כ-2.7 מיליארדי ש"ח וכ-2.5 מיליארדים, בהתאמה). באיור 10 מוצג הרכב הרווחים לפי סוג הרווח ומקורו.

מניתוח הרווחים הממומשים מיתרות מטבע החוץ ניתן לראות כי ההכנסות מריבית מניירות ערך עלו בכ-1.4 מיליארדי ש"ח לעומת 2017. עיקר גידולן של הכנסות הריבית נובע מאיגרות חוב דולריות, שהושפעו מעליית הריבית בארה"ב.

ההכנסות מרווחי הון ממומשים מניירות ערך קטנו השנה בכ-2.1 מיליארדי ש"ח והושפעו בעיקר מירידות חדות שנרשמו במדדי המניות בהם מושקעות היתרות ומירידת התשואות על אגרות החוב הדולריות.

המכשירים הפיננסיים הנגזרים ככלל תרמו תרומה חיובית משמעותית לרווחים מיתרות מטבע החוץ. הכנסות הריבית ממכשירים פיננסיים נגזרים ומרווחים על השקעה בנגזרי מטבע חוץ הסתכמו השנה בכ-1.7 מיליארדי ש"ח (לעומת 1.2 מיליארד אשתקד). הן שיקפו מרווחי ריביות אטרקטיביים בעסקאות אלו השנה, והיקפן גדל. כמו כן נרשמו רווחי הון ממכשירים פיננסיים

¹¹ הרווחים מהחזקת היתרות נחלקים לרווחים "ממומשים", הנכללים ברווחי הבנק, ולרווחי שיערוך שאינם ממומשים, הנזקפים לחשבונות השיערוך במאזן ואינם באים לידי ביטוי ברווח של הבנק באותה שנה; זאת בהתאם למדיניות החשבונאית של הבנק.

¹² רווחי ההון כוללים בדוח הרווח וההפסד בסעיף "הכנסות מניירות ערך וממכשירים פיננסיים נגזרים, נטו".

נגזרים במטבע חוץ בסך כ-458 מיליוני ש"ח (לעומת הפסד של כ-30 מיליונים בשנת 2017), אשר נבעו בעיקר מחוזים עתידיים על איגרות חוב דולריות ומחוזים עתידיים על מדדי מניות בדולר וביין.

הרווחים הלא ממומשים מניירות ערך סחירים במטבע החוץ – המוצגים בחשבון השיערוך לשוויים ההוגן ירדו בסוף 2018 בכ-5 מיליארדי ש"ח (לעומת עלייה של כ-4.7 מיליארדי ש"ח אשתקד, לוח 3). מרבית הירידה בחשבון השיערוך השנה הושפעה מירידת מחיריהן של המניות. היתרה בחשבון זה אינה ממומשת ואינה כלולה ברווחי הבנק.

בהסתכלות כוללת על הרווחים מיתרות מטבע החוץ, הממומשים והלא-ממומשים, ללא הפרשי השערים, מתקבלת ירידה משמעותית של ההכנסות בהיקף של כ-9.4 מיליארדי ש"ח (לעומת עלייה של כ-5 מיליארדי ש"ח אשתקד). להשקעה במניות השפעה מהותית על הירידה בהכנסות אשר משקפת את התמשות הסיכון בטווח הקצר הכרוך בהשקעה במניות ביחס להשקעה באג"ח ממשלתיות. התשואה השנתית של התיק במונחי נומרר הסתכמה בשנת 2018 ב-0.18%, נמוכה מזו של 2017, שעמדה על 3.03%. תשואה זו היא הנמוכה בעשור האחרון.

לוח 3

יתרות מטבע החוץ – סך כל ההכנסות (ההוצאות), הפרשי השערים והתשואה

2016	2017	2018	
מיליוני דולרים			סך כל יתרות מטבע החוץ:
98,447	113,011	115,279	סוף השנה
95,777	107,567	115,398	ממוצע שנתי
מיליוני שקלים חדשים			ההכנסות (ההוצאות) והפרשי השערים - בחישוב כלכלי:
3,015	6,044	6,394	ריבית ורווחי הון
2,734	4,726	(5,031)	הפרשי מחירים לא-ממומשים ¹
(11,069)	(23,403)	25,343	הפרשי שערים
(5,320)	(12,633)	26,706	סך הכול
מיליוני דולרים			ההכנסות (ההוצאות) והפרשי השערים - בחישוב כלכלי:
785	1,643	1,819	ריבית ורווחי הון
728	1,565	(1,598)	הפרשי מחירים לא-ממומשים ¹
(1,552)	4,316	(1,746)	הפרשי שערים
(39)	7,524	(1,525)	סך הכול
אחוזים			שיעורי התשואה של יתרות מטבע החוץ במונחי הנומרר ²
1.56	3.03	0.18	

¹ הפרשי המחירים הלא-ממומשים מתבטאים בשינוי השנתי בחשבון השיערוך מניירות ערך סחירים במטבע חוץ. (ראו ביאור 14 לדוחות הכספיים).

² שיעורי התשואה המוצגים במונחים שנתיים, על בסיס חישוב יומי, מתייחסים להכנסות מיתרות מטבע החוץ, כולל רווחים או הפסדים כתוצאה משינויים במחירי השוק.

3.3 חשבונות השיעור

יתרת חשבונות השיעור במאזן כוללת רווחים לא-ממומשים מהפרשי שערים על היתרות הנקובות במטבע חוץ ורווחים לא-ממומשים בגין הצמדה למדד ושיעור של ניירות ערך סחירים במטבע מקומי ובמטבע חוץ לשוויים ההוגן. כן, כוללת היתרה שיעור כתוצאה מרווחים או הפסדים אקטואריים הנובעים משינויים בהנחות אקטואריות בחישוב ההפרשה לפנסיה בגין הטבות לעובדים וגמלאים (ראו ביאור 2.ט. וביאור 14 לדוחות הכספיים).

3.3.1 חשבון השיעור מיתרות הנקובות במטבע חוץ

יתרת חשבון השיעור מהיתרות הנקובות במטבע חוץ עמדה בסוף השנה על כ-27.4 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-3.2 מיליארדי ש"ח בשנת 2017, עלייה של כ-24.2 מיליארדים. מרבית העלייה בחשבון השיעור נבעה מהפרשי שער לא ממומשים, שנזקפו לחשבון זה במאזן, בעיקר כתוצאה של פחות השקל מול הדולר בשיעור של כ-8.1%. השפעה קטנה יותר הייתה לפחות השקל מול האירו בשיעור של כ-3.3%.

בסך הכל נרשמו בשנת 2018 הפרשי שער חיוביים בגין התאמת היתרות הנקובות במטבע חוץ ליתרות במונחי שקלים בסך של כ-24.3 מיליארדי ש"ח (לוח 4). לעומת זאת בשנת 2017 נצברו הפרשי שערים שליליים בסך של כ-22 מיליארדי ש"ח (לוח 4), בעיקר כתוצאה מייסוף השקל מול הדולר בשיעור של כ-9.8% אשתקד (איור 5). מתוך הפרשי השער השליליים נזקפו כ-16.4 מיליארדי ש"ח לחשבון השיעור וקיזזו יתרת זכות צבורה. יתרת הפרשי השער השליליים, בסך של כ-5.6 מיליארדי ש"ח, נזקפה לדוח הרווח וההפסד ונרשמה כהוצאות מהפרשי שערים.

לוח 4

הפרשי שערים בגין התאמת יתרות הנקובות במטבע חוץ לשער היציג

2017	2018	
מיליוני שקלים חדשים		
נכסים:		
(23,403)	25,343	יתרות מטבע חוץ
(12)	9	אשראי לממשלה - קרנות דו-לאומיות
התחייבויות:		
1,117	(709)	פיקדונות הממשלה
93	(42)	פיקדונות התאגידים הבנקאיים
205	(271)	קרן המטבע הבין-לאומית
13	(9)	פיקדונות של קרנות דו-לאומיות
(21,987)	24,321	סך הכול
(5,578)	95	הפרשי שערים ברווח והפסד
(16,409)	24,226	הפרשי שערים לא-ממומשים

3.3.2 חשבון שיערוך מניירות ערך סחירים במטבע חוץ

יתרת חשבון השיערוך בגין ניירות הערך הסחירים במטבע חוץ ירדה השנה בכ-5 מיליארדי ש"ח ועמדה על כ-6.8 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-11.9 מיליארדים בשנת 2017. הירידה נבעה בעיקר משיערוך שלילי של המניות עקב ירידות שערים בשווקים העולמיים במהלך שנת 2018.

3.3.3 חשבון שיערוך מניירות ערך סחירים במטבע מקומי

יתרת חשבון השיערוך בגין הניירות הערך הסחירים במטבע מקומי ירדה השנה בכ-381 מיליוני ש"ח והסתכמה בכ-426 מיליוני ש"ח. זאת בעיקר עקב ירידה במחירי השוק של ניירות הערך הסחירים במטבע מקומי וכן עקב פדיונות.

3.3.4 חשבון שיערוך מרווחים או הפסדים אקטואריים בגין הטבות לעובדים וגמלאים

חשבון השיערוך עמד בסוף שנת 2018 על יתרת חובה של כ-1.9 מיליארדי ש"ח (כ-2.3 מיליארדי ש"ח בשנת 2017).

בהתאם לחשבונאות המיושמת בבנק, עדכון ההתחייבות¹³ של הבנק בגין הטבות לעובדים ולגמלאים הנובע משינויים בהנחות האקטואריות¹⁴, או מפער בין הניסיון בפועל לזה המשוער, נזקף לחשבון השיערוך במאזן. חשבון זה עשוי להיות אף ביתרת חובה לסוף שנה, וזאת בניגוד לחשבונות השיערוך האחרים הנזכרים לעיל. שינויים אחרים בהתחייבות הבנק בגין הטבות לעובדים ולגמלאים נזקפו לדוח הרווח וההפסד.

3.4 בסיס הכסף

בסיס הכסף מורכב מסך השטרות והמעות שבמחזור ופיקדונות העו"ש של התאגידים הבנקאיים בבנק ישראל¹⁵, ונקבע על פי הביקוש שיש לנזילות בריבית הנתונה, הנקבעת על ידי בנק ישראל. בסיס הכסף מושפע הן מזרמים שאינם בשליטת בנק ישראל, כחשבונות הממשלה¹⁶, והן מזרמים שבשליטתו, כגון רכישות מטבע החוץ והנפקות המק"ם, המשמשות להשגת מטרותיה השונות של המדיניות המוניטרית (לוח 5). הבנק סופג נזילות מהשווקים, או מזרים נזילות לבנקים המסחריים, כדי לספק את הביקוש לבסיס הכסף בהתאם לריבית בנק ישראל.

הבנק מתאים את בסיס הכסף לריבית באמצעות הכלים המוניטריים – הנפקת מק"ם ופיקדונות נושאי ריבית שהוא מציע לבנקים במכרז או הלוואות בהתאם לצורכי הנזילות שלהם – המוצעים להם במכרז ואינם נכללים בבסיס הכסף¹⁷. הבנק נוקט מדיניות המאפשרת לו לפעול

¹³ הבנק עושה שימוש בשיעור היוון המבוסס על עקום התשואות של ריבית ממשלתית (סדרת תשואות לפדיון של איגרות חוב של ממשלת ישראל, שמועדי פירעון שונים).

¹⁴ ההנחות האקטואריות הן: הנחות דמוגרפיות לגבי המאפיינים העתידיים של עובדים ועובדים לשעבר כגון לוחות תמותה, שיעורי פרישה מוקדמת וכד', הנחות פיננסיות, כגון שיעור ריבית ההיוון, וסטייה של הניסיון בתקופת הדוח מן ההנחות שהיו בשנה הקודמת לגבי התקופה הנסקרת.

¹⁵ פיקדונות העו"ש של הציבור הם גם חלק מהנזילות במשק, אך לבנק ישראל יש רק השפעה עקיפה על היקפם, באמצעות חובת הנזילות המוטלת על הבנקים המסחריים.

¹⁶ פעולות הממשלה משפיעות אף הן על בסיס הכסף, שכן חשבונות הממשלה מנוהלים בבנק ישראל (על פי חוק בנק ישראל התש"ע - 2010).

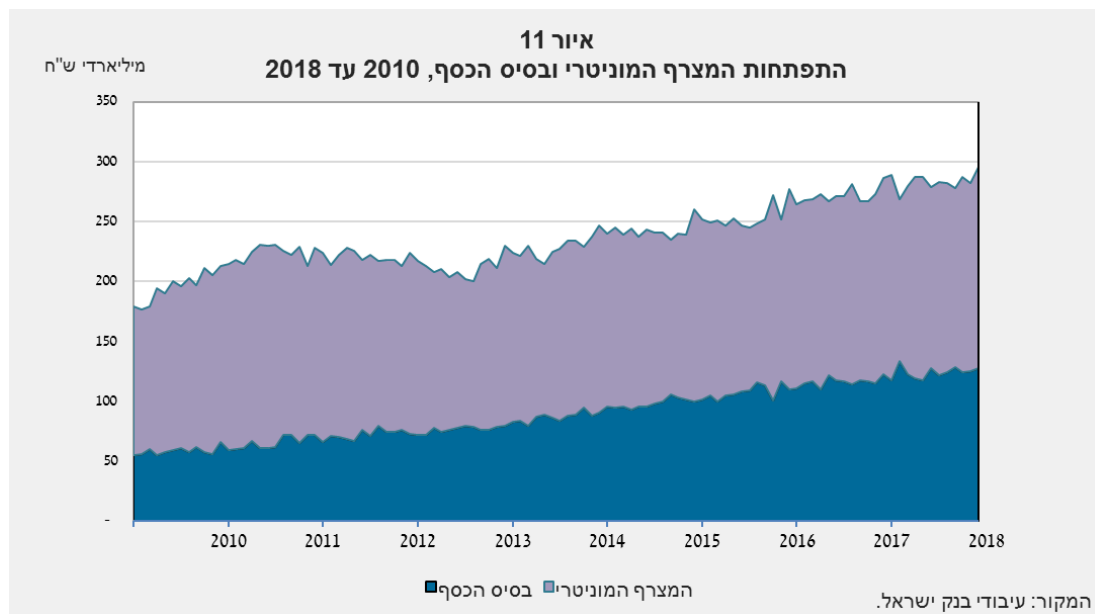
¹⁷ מפני שאינם מוכרים לצורך עמידה בחובות הנזילות.

בשוק מטבע החוץ כששער החליפין של השקל אינו תואם את התנאים הכלכליים הבסיסיים להתפתחותו אולם השנה, הוא כמעט לא התערב בשוק מטבע החוץ, למעט רכישות בהיקף של כ-3.3 מיליארדי דולרים, מתוכן כ-1.5 מיליארד במסגרת התוכנית לקיזוז השפעתה של הפקת הגז על החשבון השוטף, תוכנית שהופסקה בסוף שנת 2018.

ההתערבות בשוק מטבע חוץ נותרה אחד הכלים המשמשים את הבנק כדי להשיג את יעדיו. מידתו המצומצמת של השימוש בכלי זה בשנת 2018 נבעה מתנאי השוק שלא הצדיקו שימוש נרחב יותר.

בסיס הכסף גדל בשנת 2018 בכ-4.9 מיליארדי ש"ח, לעומת גידול של כ-12.2 מיליארדים בשנת 2017, והסתכם בסופה בכ-127.6 מיליארדי ש"ח (איור 11). בדומה לאשתקד, ההזרמה הגדולה ביותר לבסיס הכסף הייתה של בנק ישראל, בסך כ-11.7 מיליארדי ש"ח (כ-24 מיליארדים בשנת 2017), תוצאת התערבותו בשוק מטבע החוץ (לוח 5). הבנק ספג את עודפי הנזילות אשר מעבר לביקוש לבסיס הכסף, כדי למנוע לחץ לירידת הריבית שקבע. הספיגה בוצעה באמצעות מצרף הכלים המוניטריים (מק"ם ופז"ק) בסך כ-9.9 מיליארדי ש"ח, אשר קוזזה על ידי הזרמה של כ-1.2 מיליארד ש"ח, מתוכם כ-0.4 מיליארד ש"ח מתשלומים בגין הכלים המוניטריים.

הממשלה הזרימה השנה למשק כ-1.8 מיליארדי ש"ח (לעומת ספיגה של כ-3.9 מיליארדים בשנת 2017).

לוח 5

בסיס הכסף – השינויים ומקורותיהם

השנה	השינוי בבסיס הכסף	הזרמת/ (ספיגת) הממשלה והמוסדות הלאומיים ¹	ספיגת בנק ישראל	הזרמת בנק ישראל מהמרות מטבע חוץ	התאמות ²
	(5)+(4)+(3)+(2)=(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
מיליוני שקלים חדשים					
2013	6,443	(10,452)	(2,414)	19,037	272
2014	11,699	1,171	(14,190)	24,632	86
2015	8,427	(14,036)	(11,543)	33,842	164
2016	10,787	3,538	(15,814)	23,086	(23)
2017	12,179	(3,864)	(7,819)	24,030	(168)
2018	4,926	1,808	(8,693)	11,669	142

¹הזרמת (ספיגת) הממשלה כוללת גם את הזרמות המוסד לביטוח לאומי ובנק הדואר.

²ההתאמות כוללות: העברות של המוסדות הלאומיים מחו"ל, המתבצעות באמצעות התאגידים הבנקאיים. תקבולים ותשלומים מקומיים של בנק ישראל והממשלה במטבע חוץ למגזר הפרטי כדוגמת תקבולי מס הכנסה במטבע חוץ אינם משנים את בסיס הכסף, שכן הם מועברים במישורין מהמגזר הפרטי לממשלה; מצד אחד הם מוגדרים כספיגה של הממשלה, ומהצד האחר – כתרומה של המגזר הפרטי ליתרות מטבע החוץ.

3.5 מצרף הכלים המוניטריים¹⁸

בשנת 2018 נרשמה בישראל אינפלציה חיובית. מדד המחירים לצרכן עלה ב-0.8% לעומת כ-0.4% אשתקד. העלייה באינפלציה תאמה את זו של מרבית מדינות OECD. המדיניות המוניטרית בישראל בשנים האחרונות הייתה מרחיבה, והיא פעלה לתמיכה בפעילות וביצוא ולהחזרת האינפלציה הנמוכה אל תחום היעד. זאת תוך התחשבות בשיקולי היציבות הפיננסית בהקשר של העלייה החדה במחירי הדירות ורמת המרווחים הנמוכה בשוק הקונצרני. הריבית בשנת 2018 נשארה נמוכה – במרבית השנה 0.1%, ובסופה על 0.25%.

קביעת שיעור הריבית המוניטרית היא הכלי העיקרי של המדיניות המוניטרית לשם השגת מטרותיה, ובראשן שמירה על יציבות המחירים. הריבית המוניטרית משמשת נקודת ייחוס לריביות בשוק, ודרכן היא משפיעה על הצריכה והחיסכון של הפרטים, על היקף ההשקעות במשק, וכן על שער החליפין, ודרכו – על הרווחיות של מגזר היצוא ותחליפי היבוא ופעילותו, ועל החשבון השוטף. דרך כל אלה הריבית משפיעה על המחירים.

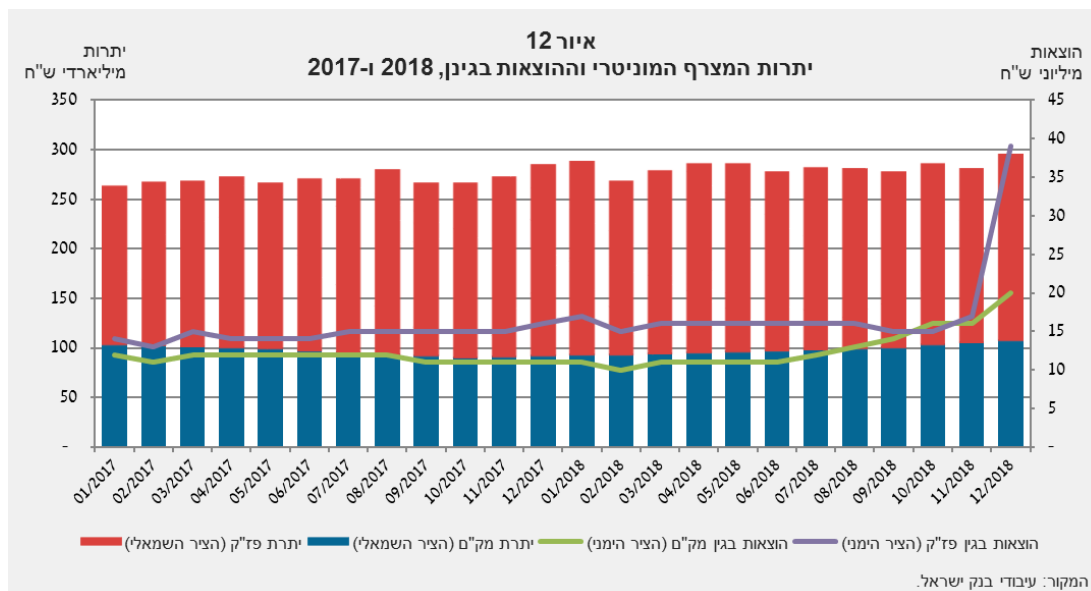
כדי ליישם הלכה למעשה את רמת הריבית שעליה הוא מכריז מזרים בנק ישראל או סופג את כמות הנזילות המבוקשת במשק, התואמת את שיעור הריבית שקבע. זאת באמצעות מתן הלוואות לתאגידים הבנקאיים או קבלת פיקדונות מהם, וכן באמצעות הנפקת מק"ם על פי הצורך. הדבר נכון גם בעת עיקור תרומתן החיובית של רכישות מטבע החוץ לבסיס הכסף. יתרת הכלים המוניטריים לסוף 2018 נותרה מורכבת מהתחייבויות בלבד והסתכמה בכ-296 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-286 מיליארדים בסוף 2017 (עלייה של כ-3%) (איור 12). עלייה זו

¹⁸ מצרף הכלים המוניטריים כולל את יתרת המק"ם והפז"ק במטבע מקומי, בניכוי ההלוואות המוניטריות. יתרת ההלוואות המוניטריות לסופי השנים 2018 ו-2017 הייתה אפס.

נבעה, בין היתר, מהצורך לעקר את עודפי הנזילות שהוזרמו לשווקים כתוצאה מרכישות מטבע החוץ.

המצרך המוניתרי הורכב בשנת 2018 מכ-188 מיליארדי ש"ח בפז"ק, שהם כ-64% מכלל הסכום של הכלים המוניתריים (לעומת כ-194 מיליארדים בסוף 2017 – כ-68%), וכ-107.9 מיליארדי ש"ח במק"ם, שהם כ-36% מכלל הסכום של הכלים האלה (לעומת כ-91.9 מיליארדים בסוף 2017 – כ-32%).

הוצאות הריבית בגין מצרך הכלים המוניתריים עלו בשנת 2018 בכ-17% והסתכמו בסופה בכ-368 מיליוני ש"ח, לעומת כ-315 מיליונים בשנת 2017. גידולן של הוצאות הריבית נבע הן מהגידול המצרך המוניתרי והן מהעלייה של שיעור הריבית (איור 12).

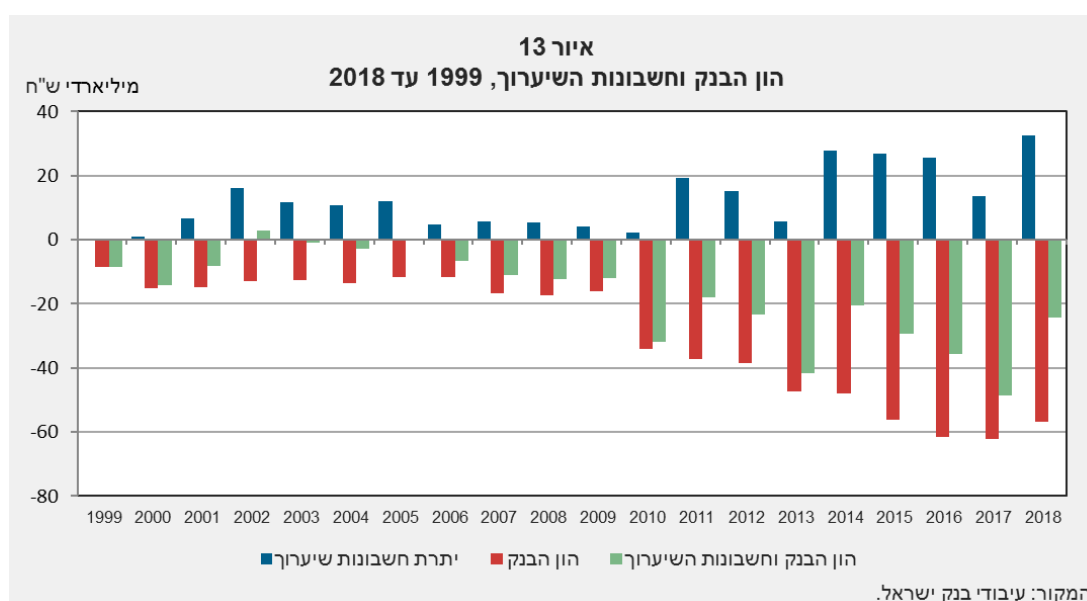
3.6 הון הבנק (גירעון)

יתרת הגירעון בהון¹⁹ הבנק קטנה השנה ועמדה בסופה על כ-57 מיליארדי ש"ח (כ-62.3 מיליארדים בסוף 2017). יתרת ההון השלילי מושפעת מיתרת ההפסד הצבורה של הבנק שהחלה להיווצר בשנת 1999, עם העברתו של הרווח שרשם הבנק בשנת 1998, בסך של כ-9 מיליארדי ש"ח, אל הממשלה. רובו המכריע של הרווח באותה שנה היה תוצאה מהפרשי שערים עקב פיחות השקל. ואולם, עוד במהלך העברת הרווח בשנת 1999 התברר כי מרביתו הייתה רווח לא ממומש, שולא הועבר לממשלה היה מקוזז מול הפסדי אותה השנה. הפסד זה גרם להיווצרותו של הון שלילי במאזני הבנק, מצב הנמשך ברציפות עד היום. בשנת 2000 בנק ישראל נקט מדיניות חשבונאית להכרה בהכנסה, כמקובל בבנקים מרכזיים בעולם. בהתאם למדיניות זו, הטיפול החשבונאי ברווחים ממומשים שונה מן הטיפול ברווחים שאינם ממומשים: רווח ממומש נרשם בדוח רווח והפסד, ואילו רווח שאינו ממומש מועבר

¹⁹ יתרת הגירעון בהון מורכבת מהון הבנק והקרן השמורה בניכוי יתרת ההפסד הצבורה - ראו ביאור 15 לדוחות הכספים.

לחשבונות השיערוך במאזן. העברת הרווח לחשבונות השיערוך במאזן עשויה למנוע את הישנות התופעה של העברת רווח שלא ממומש, בעיקר כתוצאה מהפרשי שער, בשנים שבהן יירשם פיחות חד בשער השקל. (ראו ביאור 2.1 לדוחות הכספיים).

יתרת חשבונות השיערוך עמדה בסוף 2018 על כ-32.7 מיליארדי ש"ח (לעומת כ-13.5 מיליארדי ש"ח בשנת 2017). בהסתכלות כוללת, היתרה נטו של הון הבנק בצירוף חשבונות השיערוך הסתכמה בכ-24.3 מיליארדי ש"ח (לעומת כ-48.8 מיליארדי ש"ח בשנת 2017). באיור 13 מוצגות יתרות ההון השליליות של הבנק ושל חשבונות השיערוך, וכן מוצגת המגמה ביתרתם הכוללת.

3.6.1 הרכב הגירעון בהון

מניתוח הרכב הגירעון בהון החל משנת 1999 ועד היום עולה כי הרכיבים המרכזיים שתרמו לרמתו השלילית של ההון הם ההוצאות בגין הפעלת כלי הספיגה המוניטריים, אשר הסתכמו לאורך השנים האמורות בכ-77.2 מיליארדי ש"ח, וההוצאות בגין הפרשי שער, שהסתכמו בכ-55 מיליארדי ש"ח. כנגד זאת הסתכמו הרווחים מיתרות מטבע החוץ בשנים אלו בכ-82.6 מיליארדי ש"ח. מגמה זו של הצטמצמות הפער בין רכיב הרווחים מיתרות המטבע החוץ לבין עלות הכלים המוניטריים נמשכה בשנים האחרונות, ובשנת 2018 הפער המצטבר בין הרווחים מהיתרות לבין ההוצאות על כלי הספיגה המוניטרית, ללא ההפסדים מהפרשי שער, היה כ-5.4 מיליארדי ש"ח²⁰. שינוי המגמה נבע מחד גיסא, מגידול היקפו של תיק יתרות מטבע החוץ וההכנסות בגינו, וגידול רכיב המניות בו, שתוחלת התשואה עליו גבוהה יותר, ומאידך – מירידה של הוצאות הריבית על הכלים המוניטריים, כתוצאה מהפחתת ריבית בנק ישראל בשנים

²⁰ חישוב זה כולל רווחים ממומשים בלבד ואינו מביא בחשבון את הפרשי שיערוך המחירים הלא ממומשים.

האחרונות במסגרת המדיניות המונית המרחיבה. הריבית עמדה בסוף 2018 על רמה של 0.25%.

רכיבים תוצאתיים נוספים – בעיקר הוצאות הריבית השונות, הוצאות ההנהלה והכלליות וההוצאות על הדפסת כסף – תרמו משנת 1999 ליתרת הגירעון כ-18.5 מיליארדי ש"ח. כנגד זאת, ההכנסות נטו מהממשלה (איגרות חוב ופיקדונות) מיתנו את הצטברות ההון השלילי בסך של כ-10.5 מיליארדי ש"ח. באיור 14 ניתן לראות את התפתחות רכיבי ההפסד העיקריים של הגירעון בהון, במונחים שנתיים, החל מ-1999, שבה, כאמור הגירעון החל להיווצר.

